

HELIKON

2 / 2009

Irtonumero 3€

Sisälllys 2/2009

- 1 **Christoffer H. Ericsson**
Vesa Vahtikari
- 2 **Till minnet av Aten-institutets
föregångsmän**
Ralf Friberg
- 4 **Pääkirjoitus**
Vesa Vahtikari
- 5 **Noctes Atticae diesque – erään
opintomatkan satoa**
Jens Nilsson
- 22 **Helsinki kreikkalaisin silmin**
Eléni Psihúli (Reetta Ihalainen-Leiwo)
- 23 **Tuokiokuvia Suomen Ateenan-
instituutin ystävien Berliinin-
matkalta**
Markku Leporanta
- 24 **Näkökulmia Kreikan nyky-
päivään ja lähihistoriaan**
Päivi Lammi
- 27 **Ensimmäinen venetsialaisten
ja osmanien sota Kreikassa
(1463–1479)**
Juho Wilskman
- 29 **Uutisia ja tapahtumia**

KANSIKUVA: AMFIPOLIKSEN LEIJONAMONUMENTTI.
TAKAKANSI: ROOMALAINEN TIE DIONISSA.
KUVAT: VESA VAHTIKARI

Helikon

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY:N JÄSENLEHTI**

PÄÄTOIMITTAJA HUVUDREDAKTÖR
Vesa Vahtikari
puh. (09) 191 22021
vesa.vahtikari@helsinki.fi

TOIMITUSSIIHTEERI
REDAKTIONSSEKRETERARE
Maija Holappa (taitto)
maija.holappa@helsinki.fi

TOIMITTAJAT REDAKTÖRER
Martti Leiwo
martti.leiwo@helsinki.fi
Pekka Matilainen
ilkka-pekka.matilainen@luukku.com

TOIMITUSKUNTA REDAKTIONSRÅD
Anneli Brown
Ralf Friberg
Mika Hakkarainen
Martti Leiwo
Pekka Matilainen

PAINOPIAIKKA TRYCKKORT
Nykypaino Oy

ISSN 0785-2703

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄ-
VÄT RY. / FINLANDS ATEN-INSTITUTS
VÄNNER R.F.**

Puheenjohtaja / Ordförande
Ralf Friberg
rafl.friberg@surfnet.fi

Sihteeri / Sekreterare
Päivi Lammi
Juhanintie 6
11130 Riihimäki
p. 0400-853 550 (iltaisin)
ateenanystavat@gmail.com

Christoffer H. Ericsson

5.3.1920–6.8.2009

Kuluvan vuoden elokuussa sain Ateenaan suruviestin Suomesta, Christoffer H. Ericsson oli kuollut Helsingissä 6.8.2009.

Professori, kapteeniluutnantti Christoffer H. Ericsson syntyi Helsingissä 5.3.1920. Hän jäi orvoksi 13-vuotiaana taiteilijavanhempiensä Henry Ericssonin ja Mariquita Björnbergin kuoltua auto-onnettomuudessa. Ericsson oli rintamalla 1940–1944 ja sodan jälkeen hän ryhtyi veneenveistäjäksi ja venetelakan vetäjäksi. Vuosina 1968–1979 hän työskenteli Merihistorian toimiston päällikkönä. Hän väitteli filosofian tohtoriksi vuonna 1980 Rooman renessanssiaikaisia arkkitehtuuriluonnoksia käsittelevällä tutkimuksella ja toimi Jyväskylän yliopistossa taiteentutkimuksen apulaisprofessorina 1979–1984. Hän jatkoi opetustyötä vielä eläkkeelle siirtymisensä jälkeen klassillisen arkeologian dosenttina Åbo Akademiassa ja Helsingin yliopistossa 1980-luvun lopulle saakka.

Vuonna 1971 Ericsson järjesti Suomen ensimmäisen kreikkalais-roomalaisia antikviteettejä esittelevän näyttelyn Ateneumiin. Hän lahjoitti Helsingin yliopiston taidehistorian laitokselle antiikkikokoelmansa ja Jyväskylän yliopistolle hän lahjoitti grafiikkaa ja antiikin rahakokoelman.

Kahdestatoista kirjoittamastaan kirjasta Ericsson piti itse pääteoksenaan länsikreikkalaisia käsittelevää *Grekernas gyllene väster*, joka ilmestyi 1962. Muut teokset ja monet esseet käsittelivät merihistoriaa, laivanrakennusta, sukhistoriaa sekä antiikin maailmaa yleensä.

Professori Ericsson oli Suomen Ateenan-instituutin säätiön ensimmäinen asiamies 1984–1987 ja hallituksen jäsen 1983–1988, Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n ensimmäinen sihteeri ja *Helikonin* ensimmäinen päätoimittaja 1988–1996. Vuonna 2005 hänestä tuli Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n kunniajäsen.

Vaikka en tuntenutkaan Christoffer H. Ericssonia henkilökohtaisesti, oli viesti hänen kuolemaansa koskettava. *Helikon* suree pitkäaikaisen päätoimittajansa poismenoa yhdessä hänen läheistensä kanssa.

Vesa Vahtikari

Till minnet av Aten-institutets föregångsmän Christoffer M. Ericsson och Göran Schildt

UNDER ÅRET HAR samfundet Finlands Aten-instituts vänner drabbats av två historiska förluster. Författaren Göran Schildt (92) avled i mars 2009 i sitt hem i Ekenäs. Professor Christoffer H. Ericsson (90) lämnade vår krets i augusti i Helsingfors.

Det vittnar om de två seglarnas djupa intresse för ett liv i det maritima, att de vid var sin tidpunkt ägde den legendariska ketchen Daphne, som i Forum Marinums sköte i Åbo nu vittnar om färder såväl i skärgård som i Östersjön och senare med Göran Schildt runt om i Medelhavet.

Christoffer H. Ericsson anses vara en av de främsta tillskyndarna av Finlands institut i Aten från början av 1980-talet och sedan medlem av föreningens styrelse. Han var viceordförande och även ledare för kulturesor. Åren 1988–1996 var Christoffer Ericsson ansvarig huvudredaktör för tidskriften Helicon.

Från 1960-talet framåt kom Christoffer H. Ericsson också att ägna sig åt akademiska studier och hans redan omfattande skriftställarskap kulminerade i en doktorsavhandling om italiensk renässansarkitektur. Han kom också att publicera flera arbeten på det historiskt och sjöhistoriskt inriktade förlaget Littorale.

Christoffer H. Ericsson tjänstgjorde en tid som biträdande professor i konsthistoria vid universitetet i Jyväskylä och som docent vid Åbo akademi och Helsingfors universitet.

I den nekrolog som "Toffy" Ericssons vänner **Benedict Zilliacus** och **Holger Thesleff** publicerade till hans minne vitsordas att hans "nästan otroliga dynamik på så många olika håll stöddes av ett djupt intresse för människan som kulturvarelse. Han var generöst vidöppen

för sina vänner, alltid beredd att ingripa och underhålla umgänget med målande anekdoter." Vännerna betecknar Christoffer H. Ericsson som en renässansmänniska. Det är även för en snäppet yngre generation lätt att instämma i detta omdöme redan på grund av en flyktig kontakt. Från redare till författare, från akademiskt lärd till praktiskt handlande, från personskildrare till militär tjänsteman hade Christoffer H. Ericsson alltid havsvindens brus i sin gestalt.

Det förhåller sig faktiskt så, att Göran Schildts författarskap bars upp av liknande kvaliteter som var seglarkollegan Christoffer H. Ericssons signum. Också Göran Schildt har gjort en insats för vårt Aten-institut.

Författaren **Tuva Korsström** säger att Göran Schildts litterära produktion är "i sin helhet starkt genomsyrat av idéer, av en enorm beläsenhet och en stor infallsrikedom".

Ännu i hög ålder var Göran Schildt något av en livsnjutare. Hans syn var "ljusdränkt" och optimistisk. Han levde med ljuset från Cap Sounion i sin själ ännu då han nästan helt hade berövats sin synförmåga.

Känslan för ljus ser man redan på ett fotografi där Schildt poserar med goda vännen och reskamraten **Georg Henrik von Wright** vid ett vattenflöde i Italien. Göran Schildt hade på grund av sina språkstudier redan tidigt kontakt också med Frankrike och fransk kultur. Det kan läsaren uppleva i den samling brev till sin moder som han under tidigt 1930-tal skrev hem. Sin doktorsavhandling skrev Göran Schildt om målaren **Paul Cezanne**, men hans bok om författaren **André Gide** blev minst lika viktig och Tuva Korsström menar att den rentav banade

vägen för Gides Nobelpris i litteratur.

Göran Schildt gjorde en banbrytande insats som essäist och kritiker knuten till Svenska Dagbladet. De tidiga böckerna om Daphnes seglatser i Medelhavet – "Önskeresan" och "I Odysseus kölvatten" – blev internationella storsäljare och bör rimligen ha tryggt Göran Schildts bärgning för resten av livet, kompletterade som de dessutom blev med andra liknande skildringar. Hans berättelser om livet på den grekiska ön Leros där han skaffat sig ett hus, ledde dock till en långvarig konflikt med öborna.

Ett sista storverk var Göran Schildts biografi över den store arkitekten **Alvar Aalto** i tre band.

De sista åren fick Göran Schildt stor framgång med utställningarna av sina fotografier från de tidigare vagabondåren i medelhavskulturens tecken. Det gäller ofta ögonblicksbilder, vilka synes ha tillkommit mödölöst och som snapshots, men som ofta har en elegant composition och ett journalistiskt grepp.

Göran Schildt funderade delar av sin förmögenhet i en stiftelse, vars uppgift är att förstärka banden mellan Finland och Medelhavskulturen. Den förverkligar i dag sitt syfte med utställningar, föredrag och en trädgårdsfest med program i Ekenäs.

När Göran Schildt hade flyttat till Ekenäs för gott och Villa Skeppet, som ritats av vän-

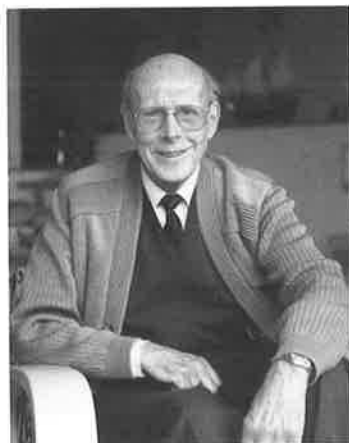
nen Alvar Aalto, hade jag på hans 90-årsdag nöjet att bringa en hälsning från Ekenäs stad. Man kan formulera Göran Schildts litterära och historiemedvetna storhet: "Han är en upptäcktsresande i den tid som har flytt eller som just i upplevelsens ögonblick ter sig förlorad".

Det doftade inte madeleinekaka i Daphnes ruff.

"Fattigdomen och idyllen, kontrasterna mellan det klassiska och ottomanernas förtigna arv, hela livsmönstret kom att brytas när massturismens jetplan landade i Grekland likt Egypti gräshoppor och spydde ut sitt innandöme; bleka, skära och gula larver, som likt en kräländ matta täckte stränder och klassiska landskap. **Thomas Henriksson** har i en färsk essä visat hur Göran Schildt klarsynt kan analysera följderna av denna lortiga syndaflod och hur hans acumen, förmågan att träffa det riktiga, bär upp hans moderna analyser av det grekiska samhällssystemets fortlöpande kakofoni."

Vi böjer oss inför minnet av Göran Schildt, "det blixtrande infallets man, med någonting av Pan i sig, en ironisk satiriker och luden skälm".

Då skrattade Göran Schildt högt och länge, förtjust och glad på sin 90-årsdag. ■

KUVA: VIDAR LINDQVIST (SÖDERSTRÖM)

Polttopulloja ja palautetta

KUN MIETISKELIN PÄÄSSÄNI tätä pääkirjoitusta (6.12.), oli Ateenan keskustassa jälleen kyynelkaasua ilmassa ja polttopullot lentelivät kohti mellakkapoliiseja. Samalla kun Suomessa juhliittiin itsenäisyyspäivää, vietettiin Ateenassa 6.12.2008 poliisin luotiin kuolleen **Aleksandros Grigoropoulosin** kuoleman vuosipäivää.

Yhdistyksemme sihteeri **Päivi Lammi** on kirjoittanut lehtemme yhteenvedon kahdesta yhdistyksen syksyllä järjestämästä esitelmästä: Suurlähettiläs **Erkki Huittisen** esitelmästä 14.10. ja YTT **Minna Raskun** esitelmästä 25.11. Päivin yhteenvedosta käy ainakin osittain ilmi, mikä Kreikassa mättää.

En päässyt kuuntelemaan kumpaakaan esitelmää, koska asun Ateenassa. Tiedän, että moni muukaan instituuttiin ystävä ei päässyt paikalle. Siksi yritämme jatkossakin kirjoittaa *Helikonissa* jotain yhdistyksen järjestämistä esitelmistä.

Myös matkakertomuksia yhdistyksen jäsenmatkoista julkaistaan lehdessämme, aina kun sellaisia saadaan. Matkakertomuksen voi kuitenkin kirjoittaa vain matkalla ollut henkilö. Sain tähän lehteen muuttaman kuvan ja lyhyen jutun yhdistyksen Berliinin-matkasta, mutta kummastakaan loka-marraskuussa m/s Kristina Reginalla järjestetystä risteilystä Välimerellä ei ainakaan tähän lehteen ehtinyt tulla juttua. Jos joku risteilijä tuntee vielä halua kirjoittaa matkan kokemuksista *Helikoniin* (ja on ehkä ottanut matkalla myös valokuvia), niin ottakoon rohkeasti yhteyttä allekirjoittaneeseen. Juttu ehtii ja mahtuu hyvin mukaan ensi kevään lehteen. Lehden välityksellä kaikki yhdistyksen jäsenet voivat ikään kuin jälkikäteen osallistua matkoihin ja esitelmiin, nehän ovat kuitenkin keskeinen osa yhdistyksemme toimintaa.

Hyvät lukijat, kirjoittakaa yhdistyksenne jäsenlehteen. Juttuja ei yleensä ole liikaa tarjolla ja luultavasti yhdistyksen jäsenet ovat kiinnostuneita yhdistyksen järjestämistä tapahtumista, vaikka eivät itse aina pääsekään paikalle. Kaikenlaisia muitakin päähän pälkähtäviä juttuja ja juttuaiheita saa lehteen tarjota. Päätoimittaja ottaa myös mielellään vastaan palautetta lehdestä, sen sisällöstä ja ulkonäöstä.

vahtikari@finninstitute.gr
vesa.vahtikari@helsinki.fi

KUVA: MARTTI LEIWO

VESA VAHTIKARI

Noctes Atticae diesque – erään opintomatkan satoa

Jo perinteeksi muodostunut Suomen Ateenan-instituutin ja Suomen Rooman-instituutin yhteisesti vuosittain toteuttama Antiikin Kreikan ja Rooman johdantokurssi järjestettiin syksyllä 2009 seitsemän viikon mittaisena 14.9.–1.11.2009. Kurssi alkoi kolmen viikon Ateenan ja Kreikan osuudella, jatkui kolmella viikolla Roomassa ja Italiassa ja päättyi yhden viikon mittaiseen Istanbulin matkaan. Kurssilla oli mukana seitsemän kulttuurihistorian, historian, kreikan kielen ja kirjallisuuden, latinan kielen ja Rooman kirjallisuuden sekä arkkitehtuurin opiskelijaa Turun, Jyväskylän, Helsingin ja Tampereen yliopistoista sekä Teknillisestä korkeakoulusta. Opiskelijat kirjoittivat kurssin aikana kurssipäiväkirjoja ja pitivät myös kohde-esittelyjä. Kurssin lopuksi pidettiin vielä loppuentti. Helikon julkaisee ohessa Helsingin yliopiston klassillisen filologian laitoksen opiskelijan Jens Nilssonin kurssin Ateenan osuutta käsittelevän kurssipäiväkirjan. Kurssin tarkan ohjelman voi katsoa osoitteesta www.finninstitute.gr/images/ohjelma2009.pdf (Vesa Vahtikari)

AKROPOLIS JA MUUTA

15.9.2009. Ateenan kuvaus lienee aloitettava Akropoliista, ja samassa yhteydessä on kohdullista sanoa, ettei allekirjoittanut ole koskaan erityisemmin pitänyt koko alueesta. Vaikka sen merkitys on ilmeinen, jää sen tuottama mielihyvä lähinnä intellektuaaliseksi. Akropolishan näytätty lähinnä monumentaalipropagandana, eikä se ole Deloksen meriliiton onnettomien jäsenten rahoittama suurhanke. Vaikka siis Ateenan 400-luvun rakennushankkeet kaiuttavat kaupunkivaltion kulttuurillista ja poliittista ylivaltaa, tuodaan herkästi esille juuri tämän hegemonian siunauksellinen puoli, tieteiden ja taiteiden kukoistus. En tiedä, miten usein **Perikleen** ajan rakennustoimet rinnastetaan viime vuosituhannen lopun sosialistisiin jättihankkeisiin, vaikka niiden tarkoituksessa, toteutuksessa ja rahoituspohjassa saattaa piillä tiettyjä vastaavuuksia. Akropoliskukkula onkin pyritty huolellisesti palauttamaan juuri Perikleen ajan asuun, tai pikemminkin siihen asuun, joka parhaiten vastaa niitä toiveita, odotuksia ja käsityksiä, joita mieluummin liitetään Perikleen aikaan – winckelmannlaista jaloa yksinkertaisuutta ja hiljaista suuruutta, joka

paistaa kellastuneiden veistosten tyhjiä silmäkuopista. Lauri tokaisikin osuvasti, että tämä die Akropolisperiklisierung on viety niin pitkälle, että on palautettu katukuvaan jopa nostokurjet ja kivenhakkaajien jatkuva kilke, varmastikin EU-rahalla.

Parthenonia kiinnostavampi rakennus on mielestäni ehdottomasti Erechteion, pohjakaavaa myöten kummallinen kulttirakennus mahtavine karyatideineen. Se tuntuu olevan jonkinlainen vanhojen kulttien ja attikalaisen mytologian romuvarasto, joka on saanut jäädä persialaishävityksen jälkeenkin neitsytjumalattaren edustusasunnon rinnalle. Olisin oikeastaan kaivannut lisää tietoa roomalaisajan Akropoliista, sillä aluetta ja sen rakennushistoriaa sivutaan pitkälti vain puhuttaessa klassisesta kaudesta, mikä on tietysti ymmärrettävää. Pystytetäänhän alueelle sentään pienehkö kulttirakennus **Augustukselle** ja Roomalle. Missä määrin ja miten juuri Akropoliin vanhat kultit jatkuivat halki roomalaisajan? Tuotiinko alueelle varsinaisia uusia kultteja? Pysyikö **Athenen** kulttimienojen muoto muuttomattomana? Koska kulttikuva sai viimeisen kerran uuden vuotuisen vaipan ylleen? On tietysti vaikeaa arvioida, missä määrin jokin

traditio todella jatkuu tai katkeaa ja missä määrin se voi saada uusia sisältöjä. **Sandberg** mainitsi illemmalla Rooman Forum boariumilla sijainneen **Herakleen** Ara Maximan, jossa jo vanhaan suoritettiin uhritoimituksia juuri kreikkalaisen kaavan mukaan, *graeco ritu*. Tämä päivänään paikalla sijaitsee roomalaiskatolinen basilika, jossa noudatetaan kuitenkin kreikkalaista riitusta – edustaako tämä todellista kulttuurillista jatkumoa rautakaudesta nykypäivään, vai kätkeytyykö tähän historian ironiaa tai katolisten oppineiden omalaatuista huumoria?

Akropoliin lakea verevämpi on sen rinne, paikka missä ihmiset kokoontuivat Dionysia-juhlien draamakilpailuihin, vanha Dionysos-teatteri. Juuri tänne on kannettu Ison D:n kulttikuva seuraamaan komediaesityksiä hänen kunniakseen, ja juuri tällä paikalla ovat saaneet ensi-iltansa muinaisen maailman kovimmat draamakirjailijat, joiden teoksia on kaiken lisäksi yhä luettavissa. Vaikka jätetään mainitsematta "läntinen ajattelu", "taidekäsitys" ja "esteettinen ymmärrys", vain harva paikka vetää atmosfääriltään vertoja tälle kovien kundien kotiareenalle. Näin silti, vaikka teatteri on monin osin hieman myöhäisemmässä asussa. Muuten, on merkillepantavaa, että Dionysia- ja Lenaia-juhlien näytelmäkisoihin ilmestyi 300-luvulla omaksi sarjakseen "vanhat näytelmät"? Miksi näin tapahtui eteenpäin tähyävässä ja agonistisessa kulttuurissa? Eikö riittänyt, että katsojat tunsivat ennalta tarinoiden mytologisen juonen? Eikö tragediakirjailijan tehtävä juuri ollut osoittaa kykenevänsä variaatioon, tunnetun teeman mukailuun niin, että katsoja voi löytää siitä jonkin uuden ulottuvuuden? On ymmärrettävää, ettei jälkilämmitetty vanha poliittinen komedia olisi varmasti jaksanut naurattaa ketään, emmehan mekään varmaankaan, poliittisen historian tutkijoita lukuun ottamatta, viitsi palata vuosikymmenten takaisten poliittisten pilapiirrosten äärelle ja pitää niitä erityisen hauskoina, elleimme todella tunne vaikkapa kaikkia **Fagerholmin** yksityiselämän ja poliittisen uran kiemuroita. Mutta miksi tämä tapahtuu tragediassa, ja ensimmäistä kertaa? Kertooko tämä tragedian määrän tai laadun suhteellisesta laskusta? Koko teatterikulttuurissa hitaasti tapahtuvasta muutoksesta osittain uskonnollisesta täysin viihteelliseen? Siis jonkinlaisen retrospektiivisen, hivenen kirjallisuustieteellisen katsantotavan muotoutumisesta?

Uuden Akropolis-museon tilat olivat selvästi suunnitelmalliset, mutta ehkä hivenen liian suurelliset. Erityisesti Parthenonin friisien esillepano osoitti hienoa oivallusta, mutta rakennuksen suuri pinta-ala ja sinne mahdutettu marmorin runsaus ei ehkä tehnyt oikeutta jokaiselle artefaktille, joka olisi ollut ehkä enemmän huomion arvoinen jossain toisessa ympäristössä. Mitä muuten tulee itse friiseihin, ne olivat heikommassa kunnossa kuin olin ajatellut – kirjoissa on usein kuvia vain paremmin säilyneistä (tai jopa rekonstruktioita) ja Elginin marmoreista. Valtaosa pahasti syöpyneistä kivenkappaleista oli surullista katsottavaa – tässäkö ne nyt siis todella ovat? Pienoismaailmat ja muut rekonstruktiot Akropoliin ja sen rakennuskannan eri vaiheista olivat hyvin havainnollisia, joskin heräsi kysymys, miten merkittäviä ovat juuri 1900-luvulla muotoutuneet eroosiotekijät, lähinnä erilaiset happamat ainekset, eli ovatko 1890-luvun matkailijat todella voineet nähdä vaikkapa Parthenonissa niin paljon enemmän kuin mitä sittemmin on dokumentoitu, vai onko heidän mielikuvituksensa vain lähtenyt välillä lentoon?

Iltapäivällä Sandberg piti luennon, jossa hän alleviivasi latinistin velvollisuutta kreikkalaisen kulttuuripiirin ja kielen tuntemiseen. Perusteet olivat johdonmukaisia, sillä jo roomalaiset tahtoivat nähdä sivilisaationsa juuret kreikkalaisessa maailmassa ja ymmärsivät oman riippuvaisuutensa kreikkalaisesta kulttuurista. Tämä ei tietysti tarkoita sitä, että antiikin kulttuuripiiri olisi ollut kulttuurillisesti mitenkään isoitunut tai että se olisi ollut kielellisesti ja kulttuurillisesti tosiasiassa täysin yhtenäinen, vaan tutkijan vastuulla on ymmärtää tämän oppihistoriallisen konvention rakenne. Tätä luennoitsija valaisi ottamalla esimerkiksi yksittäisiä kulttuurisubstraatteja alueilta, joiden pitäisi olla näennäisesti täysin roomalaistuneita, kuten Pohjois-Afrikasta, jossa puunin kieli säilytti asemansa vielä pitkään Karthagon tuhon jälkeenkin. Pääpaino oli kuitenkin roomalaisten omalla sivistyskäsityksellä, "klassillisen filologian ideologisella perustalla". On helppoa havaita, kuinka vaivattomasti ja nopeasti roomalaiset omaksuvat vaikkapa kreikkalaisen kirjallisuuden genrét ja miten auliisti roomalaisten oma historiankirjoitus antaa avoimesti kunnian kreikkalaiselle kulttuurille monesta kulttuurinnovaatiosta. Rooman asema oli kulttuurisesti pitkään vastaanottava, ja historiassa toistuvaa

ironiaa lienee sekin, että Rooman parhaiten tunnettu provinssi on, kiitos papyruslähteiden, ei-latinankielinen Egypti. Samaten monet keskeisimmistä Rooman historiaa käsitelleistä kirjailijoista, kuten **Polybios**, **Plutarkhos**, **Dionysos Halikarnassolainen**, **Diodoros Sisilialainen**, **Herodianos**, **Appianos** ja **Dion Kassios**, kirjoittivat juuri kreikaksi puhumattakaan varhaisista kadonneista roomalaisista historioitsijoista, kuten vaikkapa **Fabius Pictorista**! Mielestäni olisi voinut puhua laajemmin myös latinasta kulttuurisesti antavana osapuolena – muutenhan puhe muovautuu herkästi kreikan kielen *eulogioniksi*. Esille tuli kyllä useita näkökohtia, roomalaisten tuottama Kreikan historiaa valaiseva kirjallisuus, näkökulmavaihtelu, kadonneiden kreikkalaislähteiden soveltaminen ja ennen muuta bysanttilainen maailma ja miksei tietysti keskiaikainen läntinenkin kulttuuri. Tai myös roomalaisen komedian anti uuden attikalaisen komedian tuntemukselle.

Luento vastasi selvästi kysymykseen, miksi latinistin tulee ehdottomasti osata kreikkaa, mutta ei ehkä riittänyt vakuuttamaan, onko gresistin lopulta ehdottoman välttämätöntä paneutua latinan kielen saloihin. Mutta, kuten luennoitsija huomautti, koska molempien kielten ja kulttuurien tutkimus nojaa pohjimmiltaan samanlaiseen lähdeaineistoon, jonka käyttöä rajoittavat samankaltaiset metodologiset ongelmat, on epäilemättä hyödyllistä, ehkä jopa välttämätöntä, kyetä seuraamaan tutkimuskentällä tapahtuvaa tutkimustyötä mahdollisimman laajasti. Sandbergin alustama teema olisi ehkä hyvä sisällyttää Helsingissä pidettävään antiikintutkimuksen johdantokurssiin, sillä sitä ei kovin painokkaasti tuotu esille ainakaan syksyllä 2005. Siinä, että on olemassa latinisteja, jotka eivät osaa kreikkaa, ei varmaankaan ole mitään uutta, mutta latinaa osaamattomien gresistien määrä Helsingissä voisi yllättää monet. Kaikkiaan luento varmasti antoi osallistujille, niin filologeille kuin muillekin, vähintäänkin tarpeellisen kertauksen aihepiiriin, jos kohta luennoitsija ilmaisi monet klassikoille selvät asiat ehkä aavistuksen elliptisesti.

AGORA JA KADONNEET KREIKKALAISET TRAGEDIAT

16.9.2009 Amerikkalaisen koulun edustaja **Kris Lorenzo** esitteli ryhmänsä toimitilat **Attaloksen** stoassa Agoralla sekä alueen viimeaikaiset

kaivauskohteet. Keramiikkaa oli löytynyt alueelta runsaasti, selvästi enemmän kuin olin ajatellut, mikä tietysti osaltaan valaisee alueella eri aikoina käytyä kaupallista toimintaa, kauppareittejä yms. Innostusta herätti selvästi myös alueelta löytynyt mykeneläinen keramiikka, mikä pidentää alueen aktiivista käyttöhistoriaa kertaheittolla monta vuosisataa. Yksi yllätys ylitse muiden oli agoran pohjoislaidan suuri Stoa-poikile. Se komeilee kaikissa historiallisissa kartoissa niin selkeästi osana Agoran rakennuskantaa, että olin pitänyt itsestäänselvyytenä, että se näkyy myös nykyisen Agoran katukuvassa. Ja mikä yllätys, ettei näin olekaan, vaan se onkin hautautunut jonkin nykysten kauppakatuja alle! Ja niin tunnettu rakennus! Hefaisteion oli parhaiten säilynyt tähän asti näkemistäni kreikkalaisista klassisen kauden temppeleistä, kiitos kristillisille kirkonmiehille; on tosin outoa, että rakennuksesta on noinkin paljon pystyssä **Sullan** ja herulien jälkeen, etenkin kun sen sijaintipaikka on niin keskeinen. Vanha kunnon Buleuterion näyttää puolestaan jo huuhtoutuneen rinteeltä alas. Keskisellä agoralla olisi ollut syytä kierrellä enemmänkin, mutta kaikkea ei voi ennättää. Tulihan sitä sentään tarvottua alueen halki **Agrippan** Odeionin ja Keskisen stoaan välistä. Jossain Odeionin luoteispuolella pitäisi muistaakseni sijaita Areen temppeleli, mutta en saanut oikein vainua. Pakko sanoa lisäksi, että Agoran kivipaasilla katettu, nyt tosin osin avonainen viemäri teki valtavan vaikutuksen, varmasti **Sokrateen** mahdollista kuolinpaikkaa suuremman, sillä olen aina pyöritellyt päässäni Rooman Cloaca Maximan konstruktioita mietiskellessäni **Plautusta** ja sitä, kuinka on mahdollista horjahtaa yölliseen aikaan Forumilla kattamatomaan viemäriin. Tässä sai fantastisen kuvan, miltä osittain katettu Cloaca on voinut Forumilla näyttää. Mahtavaa!

Iltapäivällä **Vesa Vahtikari** esitteli väitöskirjansa maailmaa ja tarinoi kreikkalaisesta tragediasta ja teatterirakennuksista. Vahtikarin tutkimustehtävä liittyi ateenalaisen teatterin leviämiseen Ateenan ulkopuolella, ja tässä hän on hyödyntänyt kirjallisten lähteiden lisäksi myös arkeologista lähdeaineistoa, eritoten keramiikkaa. Vahtikari lähti liikkeelle ajatuksesta, että jos pitkin kreikkalaista maailmaa tunnetaan kosolti 400-lukuisia teatterirakennuksia, on todennäköistä, että niissä on myös esitetty teatterikappaleita. Mutta mitä? Koska eteläisen Italian alueelta tunnetaan huomattava määrä vaasimaalauksia, jotka

voidaan varsin luotettavasti identifioida tunnettujen kreikkalaisten tragedia-aiheiden kuvalliseksi esityksiksi, on myös uskottavaa, että juuri näitä Ateenasta tuttuja draamoja on esitetty tuolloin, 400- ja 300-luvuilla, kaukana Ateenan ulkopuolella, Italian *Magna Graeciassa* ja Attikan maaseututeattereissa. Mieleen juolahti pikaistuksissa, olisiko ainoastaan ikonografia opittu kreikkalaisista esikuvista ilman kosketusta teatteriinstituutioon, mutta pelkästään säilyneiden vaasien runsauden (~ 500 teatteriaiheista?) ja laajan aihevalikoiman perusteella on ilmeistä, että apulialaiset, campanialaiset ja sisilialaiset ruukku- maakarit ovat kuvanneet sellaista ilmiötä, joka on väistämättäkin avautunut keramiikan ostajille ja käyttäjille. Tätä saattavat tukea myös kirjalliset lähteet, kuten **Euripideen** *Troijan naisissa* mainitut itaaliset paikkakunnat, joiden esiintyminen alkutekstissä olisi vähintäänkin anakronistista itse tekstin kannalta, enkä tiedä, missä määrin mainitut paikat olivat ylipäättensä tuttuja ateenalaisille katsojille, ellei niillä sitten haluttu tietoisesti luoda etäisyyttä ja kaukaisuuden vaikutelmaa. Mainitaanko näitä seutuja muuten kreikkalaisessa kirjallisuudessa, eli palvelevatko ne jonkinlaisina itaalisina topoksina, jotka aina mainitaan Apenniinien maantieteen yhteydessä? Eivät nyt kai sentään.

Lopuksi luotiin katsaus kadonneisiin näytelmiin. Pelkin matemaattisin perustein osoitettiin, että täysin kadonneiden näytelmien lukumäärä lasketaan tuhansissa, ja meille säilynyt, pääsääntöisesti bysanttilaisten suodattama korpus käsittää parhaimmillaankin vain yhden prosentin kaikesta tuotetusta draamakirjallisuudesta. Kadonneiden näytelmien rekonstruktio osoittautui varsin monisyiseksi. Puhtaasti epigrafisten lähteiden (erilaiset näytelmäkilpailujen voittajaluettelot) lisäksi

tietoa löytyy muiden kirjailijoiden (jopa roomalaisten) maininnoista, papyruslöydöistä, hellenistisistä skholioneista ja juonitiivistelmistä (hypotheseis), ja tietysti juuri vaasimaalauksesta. Voisi tosin kysyä, jos me tunnemme peräti 15 *Oidipus*-näytelmää, 13 *Medeia*-näytelmää ja 10 *Thyestes*-näytelmää, miksi attribuoimme vaasin X juuri **Sofokleen** *Oidipukseksi* emmekä vaikkapa täysin tuntemattoman palermolaisen **Kharilaoksen** *Oidipus*-näytelmäksi, joka on voinut olla Apuliassa kovin suosittu, vaikkei siitä mitään tiedetäkään... Tai ehkäpä vaikka **Mnemomakhoksen** tuntemattomaksi draamateokseksi *Perheillallinen*, jossa keskushahmo **Deksimeneellä** on suhde sekä äitiinsä että kahteen tyttärensä, unohtamatta paria vanhusta, ennusmiestä ja sanansaattajaa.

KERAMEIKOS JA KOLLOKVION AVAUS

17.9.2009. **Lauri** esitteli aamulla Kerameikoksen. Alue on melko helppo hahmottaa: kaksi kaupunkiin johtavaa porttia, pyhä portti ja tietyle keramiikalle nimensä antanut dipylonportti (dipylon-maalarin vaasit ovat muuten aivan tajuuttoman kokoisia: ihmettelin ennen, miten joku pieni kippo voi oikeasti toimia hautamerkinä, mutta nuohan ovat melkein pithoksia!), joiden väliin jäi panathenaia-juhlien valmistelutila ja rituaalikamppaiden säilytysvarasto Pompeion. Pyhän portin vieressä kulki Eridanos-virta, josta tänä päivänä on jäljellä vain kapea, lietteinen kaislikko. Dipylon-portin katu kaartaa alueen halki kohti Akademeiaa, kun taas Pyhä tie ikään kuin jakautuu kahtia: varsinainen pyhä tie jatkaa aina Eleusiihin asti, ja sen suuntaisesti siitä erkanev varsinainen yksityishenkilöiden hautakatu. Kummasteltiin **Deksileoksen** monumenttia

(näyttää muuten epäilyttävästi pyhältä **Demetriokselta**) ja kerrattiin tietojamme hautatavoista, hautaruukuista steeloihin ja lopulta lainsäädännön kautta kioniskoksiin ja lutroforoksin koristetuihin trapeza-hautoihin. Spartalaisten hautakumpu painui näkömuistiin, kiihtos stimuloivan piirtokirjoituksen ja koko ajatukseen sisältyvän historian ironian. Juuri spartalaisten monumentinhan sitä olettaa säilyvän Ateenassa.

KUVAT: VESA VAHTIKARI.

PANIN LUOLA VARISSA.

Ateenalaisten oma *demosion sema* puolestaan ihmetyttää: jos kyseessä on tosiaan niin merkittävä monumentti, jonka yhteydestä ovat saaneet leposijansa niinkin keskeiset miehet, miten on mahdollista, ettei siitä ole löytynyt kiveäkään? Kioniskokset ovat muuten äärimmäisen liikuttavia; ne ovat kooltaan hyvin vaihtelevia ja kertovat jotain Ateenan kansainvälisyydestä. Lueskelin huvin vuoksi vainajien ethnikoneja, jotka oli lähes systemaattisesti merkitty kiviin, ja tulos oli odotettu: suurin osa väestöstä oli peräisin lähidemoksista, mutta välistä oli hautapaikkansa saanut kaukaisempiakin tulijoita, aina Syyriaa myöten. Olipa jossain kivessä puolet latinaakin.

Kivuttiin Filopappos-kukkulalle. Pompöösi monumentti **Trajanuksen** ajalta, vaikka olihan mies sentään **Antiokhos Epifaneen** pojanpoika ja Kommageneen titulatuurikuningas. Lähistöllä kulkeva vanha kivitie Pireukseen oli monumenttia kiinnostavampi.

Illemmalla seurasi prof. **Solinin** luento kreikan kielestä Italian Campaniassa. Solinin pointti oli käsittääkseni se, että vaikka tunemme Campanian alueelta, erittäinkin tietysti Pompejista, varsin paljon kreikankielisiä piirtokirjoituksia, on käytännössä kaikkien kohdalla, ethnikonien puuttuessa, mahdotonta sanoa mitään varmaa niiden kirjoittajien etnisestä alkuperästä, vaikka näiden nimi tiedettäisiinkin. Solin päivittelikin, että vaikka hän väitöskirjassaan liki neljä vuosikymmentä sitten esitti näkemyksen, ettei inskriptioiden laatijoiden (kreikkalaiset) nimet kerro sinänsä mitään näiden etnisyydestä, tämä asia tuntuu usein unohtuvan moderniltakin tutkimukselta. Esimerkin Solin otti Helsingin julkisista käymälöistä, joiden yhteydessä esiintyy runsaasti epigrafista materiaalia. Melko huomattava osa materiaalista on tuotettu englanniksi, ja sen kieliopillinen taso vaihtelee suuresti. Ei ole kuitenkaan mitään erityistä syytä olettaa, että näiden kirjoitusten laatijan olisi tarvinnut olla äidinkieleltään saati etniseltä alkuperältään englantilainen, päinvastoin, Helsingin tapauksessa se ei ole edes erityisen todennäköistä, vaan voidaan olettaa, että kirjoituksen laatija on varmaankin saanut jonkinlaista opetusta englannin kielessä tai hän on muista lähteistä omaksunut joitakin fraaseja. Kreikan osuus roomalaisessa koulutusjärjestelmässä riitti varmasti takaamaan jonkinlaisen kyvyn piirtokirjoitusten laadintaan, ja monet ortografiset epäkohdat lisäävät vaikutelmaa kirjoittajan kohtaamista vaikeuksista. Antiikin

ihmisen suhteellista kirjoitustaitoa eli liene kovin rakentavaa verrata modernin koulutusjärjestelmän tuottamaan lähes absoluuttiseen kirjoitustaitoon, sillä näiden kirjoitusten laatijat lienevät käyttäneet valtaosan tarmostaan pukeakseen miettimänsä ajatuksen jonkinlaiseen foneettiseen muotoon kirjain kirjaimelta sen perusteella, miltä se heidän suussaan on kuulostanut.

Solinin mukaan siis kreikkalainen nimi orjalla ei kerro mitään orjan etnisyydestä, vaan tasavallan loppuajan orjamarkkinoista, niiden trendeistä ja orjanomistajien sivistystasosta. On tosiaan huomionarvoista, että roomalaiset orjat kantavat kaiketi poikkeuksetta juuri kreikankielistä nimeä, eivät esimerkiksi kelttiläistä, tai ainakin näitä vierasperäisiä nimi on aseteltu kreikkalaisempaan asuun. Oli kai sitten selvempää ja hienompaa antaa kelttiläiselle, traakialaiselle tai iberialaiselle orjalle kreikkalainen tai kreikalta kalskahtava nimi. Mutta kuka nämä nimet on oikeastaan antanut – tukkuri, maahantuoja vai isäntä? Mikä orjan osuus on kokonaisuudessa? Miksei nimiä ole enemmän omaksuttu komediasta? Ja ei kai tavaran alkuperää ole peukaloitu? Varmasti mukana menossa on myös oikeaa kreikankielistä väestöä, joten vastausta tällaisiin kysymyksiin ei saatane.

ELEUSIS JA PERAKHORA

18.9.2009. Eleusis, eräs antiikin maailman merkittävimmistä kulttipaikoista, oli ajomatkan arvoinen. Demeteriä lienee palvottu paikalla jo mykeneläisellä ajalla, ja näistä juhlamenoista kehittyi jo varhain mysteerikultti, jossa vihitävät kulkivat jalkaisin matkan Ateenasta pyhää tietä Eleusiin osallistuakseen salaisiin initiaatiomenoihin, joita varten alueelle pystytettiin 500-luvulla eaa ns. Telesterion, suuri kaksiosainen kulttirakennus. Menot jatkuivat paikalla vähäisin katkoin vuoden 395 hunnihävitykseen asti, vaikka alue oli pantu sileäksi sitä ennen jokusen kerran. Koska kyseessä oli nimenomaan salainen initiaatoriitti, jonka yksityiskohtien paljastamisesta seurasi kuolemanrangaistus, ei siitä ole säilynyt juurikaan muuta tietoa kuin muutama kirkkoisien hapan huomautus, joiden todistusvoima on melko kyseenalainen. Aivan pyhän tien päässä arkeologisen alueen rajalla oli kuitenkin kahvila, joka kantoi vielä *kykeonin* nimeä, mitä se sitten ikinä lienee ollutkin. Kiinnostava yksityiskohta oli se, että vaikka itse Telesterion raken-

nettiin välillä uudestaan ja välillä rakennuksessa tehtiin laajennustöitä, koskaan ei varhaisempia rakennuselementtejä purettu tieltä pois – tässä on varmaan jokin maaginen perusvire – mutta miten tämä on käytännössä toteutettu, ja miltä nytkin kovin monitahoinen rakennus on roomalaisajalla näyttänyt?

Perakhorassa on Heran kulttipaikka; jälkiä vain vähän varsinaisesta temppelistä ja sitä reunustaneista stoa-rakennuksista. Uimaranta lieene pyhäkköä suositumpi, ehkä aiheestakin.

AMFIAREION, BRAURON, THORIKOS, SUNION

19.9.2009. Amfiareion, **Oikleen** pojan **Amfiaraoksen** oraakkelikulttipaikka Oropoksessa lähellä Boiotian rajaa; täällä jumalistunut Amfiaraos kuulemma nousi takaisin maan pinnalle. Kultti tunnetaan 400-luvulta eaa, mutta on varmastikin vanhempi. Maisemaa hallitsee suuri doorilainen stoa (tai sen jäänteet), jonka etumusta koristivat kulttipaikalle merkittäviä lahjoituksia tehneiden yksityishenkilöiden pronssipatsaiden jalustat. Mukana menossa olivat mm. kuningas **Lysimakhos**, kaiketi sama mies kuin Traakian napannut diadoki, Augustuksen oikea käsi **M. Vipsanius Agrippa** sekä **M. "kai sy teknon" Junius Brutus**. Missäköhän vaiheessa Brutus on ehtinyt täälläkin meseneerata? Rakennelman takana kohosi rinnettä myöten teatteri, jonka *proskenion* (vai oliko se *frons scenae*?) oli oikein hyvin säilynyt, vaikka taisikin olla roomalaisaikainen. Orkhestraa reunusti joukko enemmän tai vähemmän hyvin säilyneitä kunniaistuimia, joissa oli hieman häiritsevä piirtokirjoitus, nimittäinkin tiedonanto paikallisen pappismiehen **Nikon Nikoninpojan** dedikoimisesta nämä penkit jumaluudelle. Olen nähnyt lähinnä istuimia, joihin on ikuistettu prohedristien status, mutta kai sitten näinkin.

Brauron oli **Artemiksen** ja **Ifigeneian** kulttipaikka, ja ainakin Euripideen mukaan juuri sine Ifigeneia toi Artemiin kulttikuvan Tauriista. Paikan kulttimenot olivat outoja: nuoret tytöt keltaisissa vaatteissa matkimassa karhuja, kaiketi jonkinlainen rituaalitanssi, joka alkujaan turvasi yhteisön hedelmällisyyden. Paikkaa on hallinnut temppelirakennus, johon on liittynyt kahdelta sivulta huonein varustettu kolonnadi ja piha-alue. Temppelin alla pulppuaa yhä vanha lähde,

joka edustanee kulttipaikan varhaisinta kerrosta. Paikan varhaiset menot olivat kuulemma verisiä (siitä on varmaankin jotain arkeologista näyttöä maaperän rasvoittumisena tms.), joten kultin muodot lienevät kaikkienensa olleet äärimmäisen vanhoja. Teemaa sivuttiin myös VV:n luennolla 29.9. Karhuteema selittyy Artemiista käsin (tai ehkä paremmin Artemis selittyy karhuteemasta käsin), sillä Artemiin toimialuetta oli villi luonto ja metsästys, mutta toisaalta myös synnytys (mikä ei tosin ole hänen olympinen yksinoikeutensa). Brauronissa selvästi nämä kultit kietoutuvat yksityiskohdissa toisiinsa, ja niiden pohjalla lieene jokin paljon vanhempi yhteisölle merkittävä myytti ja siihen liittynyt rituaali, johon on myöhemmin liitetty panhelleenisiä aineksia. Myös Ifigeneian kulttiin liitetään synnytyksen suojele, johtuen ehkä tämän erisnimen synnyttämistä konnotaatioista (tosin antiikin kirjallisissa lähteissä itse nimestä esiintyi eri variaatioita). Ja juuri Artemiille Ifigeneia oli määrä uhrata, ja Artemis, eräiden versioiden mukaan, lopulta vaihtoi tämän tilalle jonkun metsäneläimen, oli se nyt sitten hirvi, karhu, kauris tai muu. Eli neitien mytologinen pohja kietoutuu tiiviisti yhteen ja selittää yhteisen kulttipaikan muotoutumisen. Sitä en osaa arvioida, miten uskottavaa on tosiaan nähdä alueella pidetyt menot jonkinlaisena naiselliseen kasvu-prosessiin kytkeytyvinä toimituksina tai suorastaan ylhäisten perheiden tyttöjen emäntäkouluna, pitäisi ehkä katsoa Brauronista kertovat antiikin maininnat. Luulisi kyllä, että tällaisesta aiheesta olisi helppoa kirjoittaa hyvin tarkoitushakuisesti.

Thorikos edustaa varhaisinta säilynyttä teatterirakennusta koko kreikkalaisessa maailmassa, eri vaiheineen pystytetty joskus 500-300-luvuilla eaa. Jos teatteriesitykset Ateenassa alkoivat tradition mukaan **Thespiin** myötä 532 eaa., ei Thorikos jää tästä juurikaan jälkeen. Orkhestran muoto on outo, ei varsinaisesti pyöreä vaan pikemminkin kulmiltaan pyöristetty suorakaide. Jyrkkä katsomorinne päättyy äkkipudotukseen jättäen varsinaiselle orkestral-le varsin kapean tilan mutta tarjoten katsojille sitä vastoin huikean maiseman yli Sunionin niemen.

Poseidonin temppeli Sunionin niemen nokassa on mielestäni Attikan hienoimpia klassisen kauden monumentaalikohteita, joka peittoaa kalamalan Parthenonin mennen tullen. Sen mainitsee jo **Homeros**, ja juuri mainitsemalla Sunionin niemen **Pausanias** aloittaa oman Kreikan-kuvauksensa, mikä on aivan luonnollista, sillä

AURINGONLASKU SUNIONISSA.

Poseidonin pyhäkkö on välttämättä näkynyt kauas ulapalle. Nykyinen temppeli samoin kuin hieman erilleen jäävä Athenen temppeli on rakennettu tosin vasta persialaissotien jälkeen persialaisten hajottamien tilalle.

DELFOI, AIGOSTHENA

20.9.2009. Delfoi, varmasti antiikin maailman tärkein kulttipaikka, jossa oraakkelia ovat käyneet konsultoimassa monet merkkihenkilöt **Kroisosta** ja **Aleksanteria** myöten mytologian hemmoista puhumattakaan. Alueelle astutaan Athene Pronoian (ehkä alkuaan Pronaia?) temppelialueen kautta, jonne on keskitetty Apollon oraakkelia vähäisempiä kultteja. Jo tällä alueella kohoaa Delfoille muuten tunnusomaisia rakennuksia, vauraiden kreikkalaiskaupunkien sinne pystytettämiä aarrekammioita (*thesauroi*), joiden avulla kaupungit saattoivat esitellä toisilleen rikkauttaan ja vaikutusvaltaansa. Ainoastaan ateenalaisten aarrekammio on entisöity, enkä tiedä, johtuuko tämä enemmän siitä, että se vain on sattunut säilymään muita paremmin, kuin siitä, että juuri Ateenan monumentti on haluttu restauroida. Joka

tapauksessa sen seinämässä on säilynyt varhainen esimerkki kreikkalaisesta nuottikirjoituksesta, jos sitä sellaiseksi mitenkään voi sanoa, nimittäin itse rituaalitekstin rivien väliin upotetut intervaleja osoittavat kirjainmerkit. Olisi kiinnostavaa tietää täsmällisemmät perusteet näiden antiikin sävelmerkkin moderneille notaatioille, sillä Delfoin Apollo-hymnin eri tulkinnat (olen kaikei kuullut kolme) muistuttavat huomattavasti toisiaan. Mitä siis voidaan antiikista itsestään käsin varmasti tietää ja mitä ei missään nimessä voida tietää? Intervallit siis tunnetaan, mutta millaisella sävelasteikolla? Vastaavatko lyriikasta tunnetut runomit myös tunnetun musiikin rytmiiikkaa?

Valitettavasti koko Delfoin ylätasanne oli suljettu, ja itse kuulua temppeliä ja sen takana kohoavaa teatteria saimme ihastella vain etäältä. Onneksi keskeisimmät löydökset oli siirretty viereisen museorakennuksen suojiin, vaikka maailman napa jäikin lopulta huomaamatta. Erityisen liikuttava oli roomalaisen **L. Aemilius Paulluksen** kuningas **Perseukselta** nappama marmoripylväs, jonka roomalainen oli sitten tyytyväisesti dedikoinut omissa nimissään jumaluudelle. Kas kun Kreikan valtio ei ole vielä ehdottanut Turkille Istanbulista Delfoin käärme-

MAAILMAN NAPA DELFOIN MUSEOSSA.

AIGOSTHENAN LINNOITUKSEN KULMATORNII.

pylvään palauttamista (vaikka itsepähän kreikkalaiset ovat sen sinne vieneet).

Paluumatkalla vilkaistiin Aigosthenaa, mielestäni ehkä aavistuksen *unrewarding*, jonka lähettyvillä kirmasi nimensä mukaisesti vuohia. Kyseessä on hellenistinen linnoitusasema, tai pikemminkin pätkä siitä jossain Boiotian ja Attikan rajaseudulla. Sen rakenteissa kohoaa nykyään **Pyhän Yrjön** kappeli. Varsin harvinainen ja havainnollinen esimerkki sinänsä antiikin ajan linnoitustekniikasta, jota yleensä saa tarkastella vain monesti reparoitujen kaupunginmuurien jämästä, jotka on sitä paitsi rakennettu hiegan erilaisiin tarpeisiin. Huolestuttava havainto: kreikkalaiset ovat löytäneet bysanttilaisen identiteettinsä ja käyttävät huomattavasti rahaa bysanttilaisten seinämaalausten restaurointiin ja pelastamiseen, mutta miten on laita osmanianajan kanssa? Mainittua Pyhän Yrjön kirkkoa koristivat

sympaattiset, kansanomaiset, mutta jo varsin turmeltuneet freskot vuodelta 1833, joita Suomessa pidettäisiin varmastikin jo varsin iäkkäinä ja ne toimisivat pienen maalaiskunnan suurimpana matkailuvalttina. No, ehkä näiden kohtalo on tuhoutua lopullisesti seuraavan neljännesvuosisadan aikana, ketä oikeasti kiinnostaa maassa, jossa jokaisen bajamajan takana törröttää vähintäänkin roomalaisaikainen kylpylärakennus.

DION JA VERGINA

22.9.2009. Makedonian kierros käynnistyi ruhtinaallisin kohtein. Dionin alue osoittautui huomattavan laajaksi ja ajallisesti monisyiseksi kokonaisuudeksi. Aivan kaupungin vieressä kohoaa Olymposvuori, ja Dion nimikaimansa Zeus Olympioksen temppeleineen olikin tästä syystä Makedonian keskeisin kulttipaikka aina kuningas **Arkhelaoksen** päivistä 400-luvun lopulta alkaen. Tällöin aivan Zeun temppelin läheisyyteen pystytettiin nyttemmin pilattu teatterirakennus, jossa arvellaan myös erään Euripideen näytelmän mahdollisesti saaneen kantaesityksensä. Roomalaiset pystyttivät paikalle varmuuden vuoksi oman siirtokuntansa 160-luvulla eaa, ja kaupunki roomalaistui selvästi kielellisestikin. Kaupunkiin pystytettiin massiivisia kylpylöitä (mikä fantastinen hypokausti!), vauraita yksityistaloja mosaiikkilattioineen, ja siellä saivat jalansijaa myös uudemmat itämaiset kultit (Isiksen temppeli lähellä Korkeimman Zeun temppelirakennusta). Jos Dion oli Makedonian uskonnollinen keskus, poliittinen ydin piili alun pitäen Verginan, antiikin Aigain kaupungissa. Vaikka jo mainittu Arkhelaos siirsikin Makedonian pääkaupungin Pellaan, sai Vergina säilyttää statuksensa ennen muuta kuninkaallisena hautakaupunkina. Täältä on kaivettu se hautakumpu, joka sisälsi neljä kuninkaallista kammiohautaa kutakuinkin 300-luvulta eaa. ja josta on muokattu aivan uskomattoman fiini museotila. Kiitosta ansaitsee myös makedonia-laisten hautakammioiden yksityiskohtaiset pienoismallit sekä esiin kaivetut jylhät marmorifasdit. Yksi haudoista kuului oletettavasti tai suoraan varmastikin **Filippos II:lle**, Aleksanteri Suuren isäpapalle, ja Filippoksen henkilökohtaisten varusteiden ja kultaisen ossuaarin tuijottelu vetää kyllä klassikkoa hiljaiseksi. Missä määrin ylipäättänsä on säilynyt antiikin ajalta vastaavia kohteita, siis ihmisjäänteitä, jotka voidaan joten-

sakin luotettavasti yhdistää johonkin kirjallisuudesta tunnettuun henkilöhahmoon? (Äkkiseltään mieleen tulee ainakin Mutinan piirityksessä kaatuneen konsuli **Aulus Hirtiuksen** uurna, joka on löydetty Campus Martiukselta, mutta onko muita?) Verginasta on myös hiljattain kaivettu esiin hellenistinen teatteri, arvatenkin Filippoksen rakentama, ja juuri tämän teatterin läheisyydessä Filippos sai surmansa 'kelttiläisestä tikarista', kuten tarina kertoo. Aika hienoa, mutta ei ehkä yhtä vaikuttavaa, jos kyse olisi hieman vähäpätöisemmästä henkilöstä.

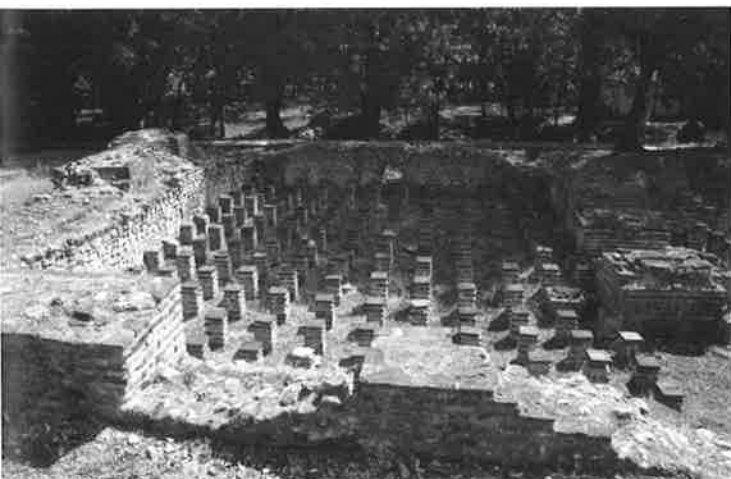
PELLA, FILIPPOI, AMFIPOLIS

23.9.2009. Arkhelaos siis siirsi Makedonian poliittisen painopisteen Aigaista Pellaan, joka tunnetaan lähinnä varmaan Aleksanteri Suuren syntymäkaupunkina. Sen kaivaustöissä on vielä kosolti sarkaa, mutta ilman Aleksanteria se ehkä jäisi melko tuntemattomaksi paikaksi. Ulkotilat ovat mitatavat, ja parasta antia olivat ehkä hyvin säilyneet mytologisoivat mosaiikit. Ruutukaavaan rakennettu alue jakautui selvästi kolmeen osaan: varakaisiin yksityistaloihin, agoraan ja agoran takana kohoavaan palatsikompleksiin. Palatsialueelle ei päässyt, agoraa oltiin entistämässä aavistuksen huonolla maulla, mutta yksityistaloissa oli kiinnostavia detaljeja vielä paikoillaan, pylviäitä ja mosaiikkipintoja (vaikkakin niitä oli osittain siirretty museotiloihin). Pellan museo puolestaan ylitti odotukset näyttelymateriaalin runsaudellaan, joka varmasti karttuu tulevina vuosina kaivausten myötä. Hieno hetki oli nähdä kasvoista kasvoihin pieni ja kurttuinen lyijylevy, joka kantaa Pellan kiroustaulun nimeä. Teksti on mustasukkaisen

naisen langettama kirous, jolla tämä haluaa torpedoida mielitettynsä avioaikeet. Taulun kieli on haluttu nähdä esimerkkinä siitä kreikan murteesta, jota Makedoniassa puhuttiin, mikä ei kuitenkaan vaikuta erityisen todennäköiseltä. Taulun selvät murrepiirteet ovat melko vähäisiä, esimerkiksi doorilainen vokalisaatio ja joitakin yksittäisiä piirteitä, ja niitä on hankala pitää mitenkään juuri Makedonialle tyypillisinä, etenkin kun antiikin kirjailijat välittivät makedonian kielestä paljon oudomman kuvan. Mutta jokainen suuri tiedemies ja todellinen isänmaanystävä myöntää, että Aleksanteri tietysti puhui slaavilaista kieltä...

Myös Filippoin arkeologinen alue yllätti laajuudellaan, erityisesti teatterirakennuksen taakse jäävä roomalainen agora oli valtaisa ja edusti kiinnostavasti varsin myöhäistä rakennusryhmää – elementtejä oli pystyssä liki viiden vuosisadan ajanjaksolta. Filippoista puhutaan yleensä vain parenteeseissa **Paavalin** tai Brutuksen ja **Cassiuksen** yhteydessä, mutta harvoin mainitaan, millainen makedonialainen (vai pitäisikö sanoa mielummin traakialainen?) keskus se oikeastaan oli, ja miten kiihkeää rakennustoimintaa sen agoralla harjoitettiin samaan aikaan, kun Rooma oli jo pahemman kerran taantumassa maalaiskyläksi – todellinen Itä-Makedonian Pompeji (no ei nyt ehkä aivan, mutta kuitenkin), joka antaa hyvän kuvan yksityistalojen, kylpylöiden, hallintorakennusten ja temppelien altaasta verkostosta aivan kaupungin ytimessä, ja toisaalta on mainio esimerkki täysin roomalaistuneesta kaupungista Pohjois-Kreikassa.

Amfipolis puolestaan on jo selvästi traakialainen kaupunki lähellä Pangaionin kulta-kaivoksia, joista Ateena ja Sparta mittelivät Peloponnesolaissodan tiimellyksessä, nykyään ehkä tunnetumpi massiivisesta leijonamonumentistaan (eikö niitä yleensä rakennettu polyandreionien yhteyteen, eikä yksityishaudoille?). Museo oli varsin vaisu, en tiedä olisiko arkeologinen alue ollut havainnollisempi, jos sinne olisi päässyt. Ainakin museossa esiteltiin hopeista tuhkauurnaa, joka liitettiin **Brasidaan**, spartalaisten peloponnesolaissodassa kaatuneen päällikön nimeen. En kyllä pysty näkemään ajatusta tämän attribuution takana. Miksi ikimailmassa

FANTASTINEN HYPOKAUSTI DIONISSA.

Brasidaan tomumaja olisi näin juhlallisin muodoinkin kätkeyty Amfipoliin kauaksi henkilön kotikaupungista?! Ajatus on tietysti aika kohottava, ja varmasti näin pompöösi kirstu kätkee jonkun ainakin paikallistasolla kovan kaverin maallisen tomumajan sisäänsä.

THESSALONIKIN MUSEO JA ROOMALAINEN THESSALONIKI

24.9.2009. Thessalonikin museo oli huomattavan laaja, ja kiitosta ansaitsee erityisesti sen hillitty ja havainnollinen makedonialaisten rahojen esillepano (rahasta lisää tuonnempana). Alueen vanha kultaan perustuva vauraus näkyi myös selvästi kokoelmassa – missä muualla on vastaavaa? Kohokohtana ehdottomasti Dervenin papyrus, tai muutama hiiltynyt palanen siitä, mutta on se kuitenkin, Herculaneymin kääreiden ohella, ainoa Euroopasta löydetty antiikinaikainen papyrus, vaikka sen sisältö on jokseenkin kummallinen. Myös Dervenin orgiakrateeri yllätti: kirjoissa se näyttää puolta pienemmältä, mutta kertoo jotain omistajansa taloudellisesta ja varmasti myös sosiaalisesta asemasta (puhumattakaan perikunnasta, joka on raaskinut laittaa sen hautaan!). Esillä oli myös roomalaisaikaisia terrakottafiguriineja, jotka olivat säilyttäneet käsittämättömän hyvin alkuperäiset väriinsä. Yksi kiinnostavimmista yksityisistä asioista käsitteli makedonialaista ajanlaskua tai pikemminkin useita eri käytänteitä, jotka elivät yhtä aikaa rannan: alkujaan kuninkaisiin ja heidän hallitusvuosiinsa perustunut ajanlasku, sitten ajanlasku, joka otti lähtökohdakseen vuoden 148,

jolloin Makedoniasta tuli roomalainen provinssi, ja sen kanssa osin päällekkäinen Augustuksen lanseeraama ajanlaskumalli (olisiko ollut nimeltään *khronia sebastá* tms.), jonka lähtökohta on Augustuksen merivoitto Aktionissa 31 eaa. (tämäkö on se kuuluisa Action-man, jota mainostetaan televisiossa?) ja jonka malli on hyvin voitu apinoida Lähi-idän hellenististen kuningaskuntien ajanlaskumalleista ja vastaa oikeastaan vanhinta makedonialaista ajanlaskumallia.

Käveltiin keisari **Galeriuksen** 300-luvun alussa toteuttaman monumentaalikeskustan halki, josta sanoin pari sanaa.

ATEENAN NUMISMAATTINEN MUSEO

25.9.2010. Numismaattinen museo on sijoitettu **Heinrich Schliemannin** psykedeeliseen kotitaloon, jonka sisätilojen seinät toistelevat Pompejista löydettyjä malleja, joskus suuresti soveltaen, varustettuina homeerisilla sitaateilla. Näyttely antoi varsin pienessä tilassa kattavan katsauksen rahaan perustuvan talousjärjestelmän vaiheista pronssikaudesta nykypäivään, jos kohta kreikkalaisroomalaista kokoelmaa olisi voinut painottaa opastuksessa vieläkin selvemmin uudemman ajan kustannuksella. Vaikka esillä oli joitakin turkkilaisia kolikoita, vaikenen opas täysin osmanijasta, vaikka eikö sekin ole osa nykyisen Kreikan taloushistoriaa? Ja kyllähän osmani-imperiumiin virtasi Välimeren-kaupan myötä suuria jalometallimääriä uudesta maailmasta. Varhaisimmat objektit museossa olivat suuria mykeneläisiä pronssiharkkoja, jotka sekä muodoltaan että (ainakin egyptiläisestä seinämaalauksesta päätäten) kuvioinniltaan jäljittivät eläintentaljoja. Näitä korvaamaan syntyivät rautakaudelle tullessa arkipäivässä käytännöllisemmät rautatangot (*oboloi*), joista voitiin tarvittaessa poikkaista sopiva rautamäärä; kuusi tankoa muodosti puolestaan kourallisen (*drakhme*) ja kaksi kourallista vastaavasti *didrachman*.

On epäselvää, missä nykyisenkaltaisen, metallikantainen leimattu raha on syntynyt. Paikoiksi on arveltu nyky-Kreikan itäosia, Vähää-Aasiaa ja ennen muuta Lydyä, mutta näyttö on vähäistä. Joka tapauksessa Vähän-Aasian rannalle, juuri Lydian seudulle, ilmestyy 600-luvulla sen kaltaisen maksuväline, jota voidaan hyvällä syyllä nimittää rahaksi, ja taruhistoriassa juuri Lydian kuninkaan ominaisuudeksi

KURSSILAISET VESSASSA FILIPPISSÄ.

GALERIUKSEN TRIUMFIKAARI THESSALONIKISSA.

on liitetty suunnaton rikkaus. Manner-Kreikkaan keksintö kotiutuu Aiginan saaren välityksellä vuoden 575 vaiheilla aluksi tiettyihin kaupallisiin keskuksiin. Arvellaan, että rahatalouden kotiutuminen Ateenaan liittyisi jotenkin Peisistratoksen toimiin saman vuosisadan loppupuolella. Ateena oli myös ensimmäinen kaupunkivaltio, joka ryhtyi levittämään valuuttaansa oman poliksen ulkopuolelle; tämän mahdollisti Laurionin kaivosten tarjoama materiaali, sillä juuri hopea oli vakiintunut maksuliikenteen perusmuodoksi. Ateenan varhaisimpien rahojen kuva-aiheet ovat varsin monipuolisia, ja kuuluisan ateenalaisen tetradrahman synty luetaan mielellään osaksi samaa kehitystä kuin demokratian nousu **Kleistheneen** aikoina. Kuva-aiheet vaihtelivat luonnollisesti kaupungeittain ympäri kreikkalaista maailmaa, ja tavallisia teemoja olivat mytologisten eläinaiheiden (kilpikonna, ratsu, pöllö) ohella kaupunkien myyttiset perustaja- ja suojelijaheerokset sekä olympolaiset jumalat. Tästä on vain lyhyt matka hallitsijan kuvalla varustettuun rahatyyppiin, joka syntyy 300-luvulla eaa. Jo Aleksanteri lyötti rahaa, johon oli kuvattu jumaluus, milloin **Pan**, milloin Herakles, Makedonian kuningashuoneen myyttinen kantaisä, jonka piirteet vastasivat pitkälti hallitsijan omia piirteitä. Tämä oli Aleksanterilta varsin fiksu ajatus: kreikkalainen väestö näki kolikossa ensisijaisesti tärkeän jumaluuden, itämainen väestönosa ehkä herkemmin jumalaisen hallitsijan itsensä.

Kuitenkin vasta **Demetrios Kaupunginpiirittäjä** rohkenei 200-luvun alussa alkaa lyöttää rahaa, johon oli kuvattu hallitsijan itsensä kuva vailla edes näennäistä jumalaista verhoa. Vaikka Ateena olikin suuruutensa päivinä yrittänyt luo-

da omasta valuutastaan yleisaigeialaista maksuvälinettä, vasta Aleksanteri Suuri onnistui tässä. Hän omaksui attikalaisen rahajärjestelmän ja alkoi ensimmäisenä lyöttää samanaikaisesti rahaa eri puolilla omaa valtakuntaansa, ja vaikka Aleksanterin valtakunta hajosi nopeasti hänen kuolemansa jälkeen, hänen levittämänsä moneaarinen systeemi jatkoi elämäänsä diadokien palveluksessa. Roomalaiset tutustuivat rahatalouteen kreikkalaisten siirtokuntien käymän kaupan välityksellä 200-luvulla eaa., ja ensimmäisten kömpelöiden pronssirahojen jälkeen asemansa perusvaluuttana nopeasti vakiinnutti hopeadenaarri, joka jakautui sestersseihin ja sitä pienempiin rahayksiköihin. Ikonografialtaan nämä varhaiset denaarit ovat umpikreikkalaisia, ja roomalaista niissä on yksinomaan kirjoitus. Tasavallanaikaiset kuva-aiheet ovat varsin monipuolisia, mutta jo Augustus omaksuu hellenististen kuningaskuntien mallin alkaen lyöttää nimenomaan omalla kuvallaan varustettua rahaa, ja **Tiberiuksen** hallituskaudella **Jeesuskin** tohtii esittää retorisen kysymyksen, kenen kuva rahassa oikein mahtaa komeilla.

Rahasta tulee keisarillisen propagandan väline, jonka kautta hallitsijan piirteet, toisinaan hyvinkin realistiset, saadaan nopeasti levitettyä valtakunnan joka kolkkaan keisarien välillä vaihtuessa hyvinkin tiuhaan. Tämä peruskaava jatkaa eloan myös Bysantin valtakunnassa, joka tietysti edustaa samaa Rooman valtakuntaa. **Konstantinus** vakiinnuttaa jatkuvasta inflaatiosta kärsineen rahatalouden ottamalla käyttöön soliduksen, vakaan kultakantaisen valuutan, joka kuin ihmeen kaupalla pysyy 24 karaatin kurssissaan aina 1000-luvun alkupuolen talouskriisiin, jolloin kultapitoisuus nopeasti romahtaa aina 6 karaattiin nousten vähitellen imperiumin loppukaudella jonnekin 20 karaatin tietämille. Bysanttilaisen rahatalouden alkuna voidaan pitää **Anastasios I:n** rahareformia 491, jolloin hän korvasi, ainakin muodollisesti, liikkeellä olevat pienet ja käytännössä arvonsa menettäneet roomalaiset kolikot suuremmalla pronssifolliksella, joka symbolisoi sinetöityä hilkkupussia. Muita bysanttilaiselle ajalle tunnusomaisia piirteitä on 300-luvun lopulta alkaen tapahtuva muutos, jossa hallitsija aletaan esittää nimenomaan edestäpäin varhaisemman roomalaisen keisariprofilin asemesta. Myös kristillinen tematiikka lyö läpi rahojen ikonografiassa. Keisarin persoonan ja perheen lisäksi kuva-aiheiksi voidaan ottaa py-

himyksiä ja enkeleitä, jopa pyhä neitsyt ja tämän poika, tosin aluksi vain keisarillisen perheen stastisteina. Bysanttilaisen keisarillisen propagandan viesti oli näet esitellä keisaria jumalan maallisenä käskynhaltijana.

Näiden kolikkojen kuva-aiheiden vaikutus keskiaikaiseen länsieurooppalaiseen valuuttaan on suuri ja ansaitsisi ehkä enemmänkin esittelyä. On myös hämmästyttävää, miten latinan kieli säilytti muodollisen asemansa bysanttilaisissa kolikoissa vielä silloinkin, kun valtakunnanhallinto oli tosiasiallisesti täysin kreikkalaistunut. Lisäksi on sanottava, että siihen nähden, ainakin Rooman valtakunnan tapauksessa, miten merkittävän topografisen lähderyhmän numismaattiset kohteet muodostavat, niille suodaan aivan liian vähän huomiota klassillisen arkeologian ja antiikin kulttuurin opetuksessa. Voisi pyytää vaikka jotain pientä erikoiskurssia roomalaisesta keisarikuvuksesta, jossa voisi hyödyntää kuvanveiston ohella juuri numismaattisia lähteitä.

PIREUS JA AIGINA

27.9.2009. Ateenasta kulki pitkin muurein varustettu tie Pnyx-kukkulalta satamakaupunki Pireukseen, jonka Magnesian satraapiksi päätenyt **Themistokles** oli tehnyt puisten muuriensa suojasatamaksi. On epäjohdonmukaista puhua Pireuksesta Ateenan satamana, sillä alue käsittää niin antiikissa kuin nykyisyydessäkin itse asiassa kolme erillistä satamaa, jotka myötäilivät rannikon luonnollisia lahdelmia. Suurin satama, Kantharos, toimi kauppasatamana, ja pienemmät, Zea ja Munikhia, palvelivat sotasatamina. Zeassa oli näkyvissä erään huoneiston kellarinikkunoista vielä alkuperäisten telasuojiin jäänteitä. Luonnollisesti Sulla hävitti myös Pireuksen, mutta satama pysyi keskeisenä laivastotukikohdana aina siihen asti, kun valtakunnan painopiste siirrettiin selvästi itään 300-luvulla.

Pireuksen museo oli pienehkö, ja pienet museot ovat usein parhaita. Mieleen jäivät lähinnä pronssit, jotka muistaakseni olivat tulleet päivänvaloon maista, erään roomalaisaikaisen (1. vs. eaa.) makasiinin kaivaustöissä. Neljästä suuri-kokoisesta pronssiveistoksesta yksi on selvästi muita vanhempi, Pireuksen arkaainen Apollo, joka ajoittuu selkeästi kuudennelle esikristilliselle vuosisadalle. Kaksi muuta esitti Artemista, joista toinen oli aivan käsittämättömän upea, toinen ei

erityisen onnistunut. Neljäs veistos esitti Athenea, mutta sen kokonaisvaikutelma jäi hieman luonnottomaksi. Kiinnostavinta oli luonnollisesti juuri satamatoimintaan ja merenkulkuun liittyvä esineistö, mutta sitä oli yllättävän vähän. Ehkä sitä on siirretty varsinaisen merimuseon yhteyteen? Mutta Pireuksen museolle lahjoitettu ja nyt esillä pantu laivan rostrum ansaitsee ehdottomasti maininnan ja hyväntahtoisen kulmainkohotuksen.

Merimatka Aiginan saarelle; ohitettiin matkalla myös Salamiin saari. Arkeologinen anti oli vähäinen. Sataman lähelle jäävä Kolonnan alue oli siinä määrin eriaikaisen rakennuskannan ilolaatikko, että siihen olisi pitänyt uhrata paljon enemmän aikaa, ja parhaimmillaan siinä olisi ehkä voinut hahmottaa, miten muutaman kymmenen neliömetrin alueella miltei antiikin ajan vuosituhannen asutus- ja uskontohistoria kohtaavat. Eli ei siis kovin ainutlaatuinen eikä ainakaan havainnollinen, ellei sitten tunne suurta intohimoa bysanttilaisaikaisia vesisäiliöitä kohtaan. Ja olihan siellä myös juutalaisen synagogan roomalaisaikaiset jäännökset, mosaiikkipiirto-kiirjoituksineen, mikä on ajatuksena hyvin kiinnostava – missä vaiheessa Aiginalle on ehtinyt muodostua antiikinaikainen juutalainen yhteisö? Aiginan museo oli oikeastaan aika mainio, sillä saarella näkyy tehdyn huomattava määrä juuri pronssikautisia keramiikkalöytöjä, jotka oli malitettu myös laittaa esille. Oli myös ymmärretty jättää ateenalaiset ja korinttilaiset kupit ja kipot vähemmälle huomiolle, vaikka niitäkin luulisi saarelta löytyneen, sillä niitä muut museot kyllä kernaasti esittelevät. Afaian temppeliä, jostain arkaaiselta ajalta, ajattelin ensin hieman turhaksi kohteeksi, mutta korjaan erheeni nyt. Vaikka tälläkin matkalla on nähty varsin hyvin ja paremminkin säilyneitä temppelirakennuksia, Afaian temppeli oli yhdessä suhteessa erityisen havainnollinen. Sen cella oli nimittäin säilynyt paikoin kohtalaisesti, ja ensi kertaa saatoinkin hahmottaa, miten cellan sisäpintaa kiertänyt kaksikerroksinen pylväikkö on oikeasti asemoitunut. Ja eikö jonkun käsityksen mukaan juuri Aiginan saari ollut **Akhilleuksen** johtamien myrmidonien alkuperäinen kotopaikka?

ROOMALAINEN ATEENA

28.9.2009. Kierreltiin kaupungilla metsästämisessä jälkiä roomalaisajalta. Kaksi nimeä nousivat

HAUTASTEELI PIREUKSEN MUSEOSSA.

esille, **Herodes Atticus** ja keisari **Hadrianus**. Atticuksen suhteen olisi kiinnostavaa tietää, mistä rikas ateenalainen puhuja ja sofisti on saanut seemiläisen nimensä, varmasti sille löytyy jokin luonnollinen selitys. Joka tapauksessa mies pystytti, katumapäissään ehkä, vaimonsa **Regillan** muistoksi pian vuoden 160 jaa. jälkeen Odeionin Akropoliin rinteelle, jonne emme tosin päässeet sisään mutta jonka interiöörin saatoimme hahmottaa lintuperspektiivistä Akropolis-ekskursion yhteydessä ensimmäisellä viikolla. Samainen mies pystytti kaupunkiin myös stadionin, joka on tosin modernisoitu (tai paremminkin rakennettu täysin uudelleen) ensimmäisiä olympialaisia varten 1800-luvun lopulla, niin ettei Atticuksen stadionista liene montakaan kivenpalaa sijoillaan. Muoto kuitenkin vastanee alkuperäistä, vaikka valtaosa paikalle hakeutuvista turisteista lieneekin moderneja olympiaentusiasteja. Hadrianus kunnon filhelleenin tavoin panosti Ateenaan, ja kiitokseksi kaikesta kaupunki on myöhemmin omistanut keisarille vilkkaimman rihkamakatunsa.

Hadrianuksen kirjastorakennus on varmasti ollut hulppea ilmestys, jos kohta lausuttiin epäily sen tosiasiallisesta kirjamäärästä; arviot pyörivät joka tapauksessa tuhansissa, mutta tuskin nousevat erityisen korkeisiin lukemiin. Tästä kie-

lii ehkä myös se, että se tila, jonka katsotaan palvelleen juuri kääreiden säilytystä, ei ole erityisen suurikokoinen sinänsä suuressa rakennuksessa. Jostain olin lukevinani, että rakennus olisi alusta alkaen toiminut myös eräänlaisena virastotalona, jossa olisi ollut lisäksi ainakin antiikinaikaisen rakennuslautakunnan ja tonttikomission arkistot, ehkä muutakin kunnanviraston toimintaa.

Katsottiin myös Hadrianuksen kaari ja sen sympaattinen piirtokirjoitus. Olisikohan Hadrianuksella ollut sitten tarkoitus ryhtyä kaupungin länsipuolella suurempiinkin rakennustöihin, sillä vaikka Hadrianus ennätti dedikoidaan omista nimissään Olympian Zeun megalomaanisen temppelin, jonka miespolvia kestäneet rakennustyöt olivat muutenkin valmistumaisillaan, jää kaaren piirtokirjoituksen Theseuksen Ateenaan rinnastama Hadrianuksen Ateena aika epämääräiseksi, ehkä jopa koomiseksi. Kaiketi valtava temppeli riitti itsessään ylpeilyyn, ja temppelialueelta on hyvä triumfikaaren läpi luoda katse suoraan Akropolis-kukkulaan – loistavaa keisarillista propagandaa.

Varsinainen roomalaisaikainen agora, joka lienee toiminut kaupungin poliittisena keskukseksi, kun varhaisempi agora muuttui pikemminkin ulkoilmamuseoksi, jää valtaosaltaan nykyisten liiketukien alle. Alue ja sen mittasuhteet ovat kuitenkin hahmotettavissa Augustuksen Athenelle dedikoiman porttirakennelman ja oikeaa laitaa kiertävän pylväskäytävän avulla. Sympaattisin rakennelma on varmasti pieni roomalaisaikainen yli 60-paikkainen vespasiaani, jonka impluvium oli edelleen selvästi näkyvissä. Muuten alueen tunnetuin rakennelma lienee **Andronikos Kyrrhoslainen** myöhäishellenistinen aurinkovesikello-kombinaatio, joka tunnetaan paremmin koristeaiheidensa mukaan Tuulten tornina. Varmasti aikansa insinööritaidon huipputeos, mutta vaikea sijoittaa mihinkään kokonaisuuteen. Eikö se rakennusajallaan ole ollut jokseenkin syrjäisessä paikassa? Ja miksi tuollainen uutuus on osattu rakentaa juuri Ateenaan? Ja onko rakennus kaikkine hienouksineen tosiaan toiminut kuten esitetään? Ja miksi, ainakin keskiajan näkökulmasta, hyödytön marmorirakennus on saanut jäädä sijoilleen eikä sitä poltettu kalkiksi?

ATEENAN KANSALLINEN ARKEOLOGINEN MUSEO SEKÄ FREUDILAINEN TUOKIO

29.9.2009. Mitä kirjoittaa rakennuksesta, jonne on sisällytetty aivan kaikki mahdollinen? Vaikuttavinta varmasti on nähdä omin silmin kaikki ne kuluneet kuvat, jotka jokainen alan teos väistämättä on pakotettu toistamaan. Mutta ilmiöllä on toki kääntöpuolensa: kuka oikeastaan jaksaa tuijottaa Agamemnonin kuolinnaamiota, kun muut maskit ovat paljon hulvattomampia (jos sana on sopiva hautaesineistön kohdalla). Kuitenkin vain yhtä maskia vaivaudutaan yleensä esittelemään mykeneläistä aikaa käsittelevissä esityksissä. Museota on mahdotonta mitenkään omaksua päivässä; siellä vietettyjen tuntien aikana ehti hädin tuskin varmistaa, että on astunut jalallaan varmasti jokaiseen huoneeseen ja yrittänyt hätäisesti löytää entuudestaan tuttuja kiintopisteitä. Tällainen ei varmasti tee oikeutta museaalisille objekteille, mutta toivottavasti tämä ei ollut kenenkään meistä viimeinen vierailu kyseisessä ankarassa kulttuuriviidakossa. Sen lisäksi että rakennus oli huomattavan laaja, se on myös varsin sokkeloinen. Olisi mukavaa ja tavallisen turistinkin etuja palvelevaa, että alan ihmiset voisivat suunnitella useita erilaisia kulkureittejä pitkin rakennusta, joiden aikana kiinnitettäisiin huomiota vain tiettyihin seikkoihin. Näin museosta voisi poistua kohtalaisessa tuntimäärässä paremmalla omallatunnolla, ja on varmaa, että näin yksittäisestä vierailusta voisi jäädä enemmän käteen, sillä mieli pystyy prosessoimaan vain rajallisen määrän antikviteetteja kerrallaan. Toinen vaihtoehto on se, että uhraa keraamiselle osastolle neljä tuntia, ja huomaa sitten, että museosta on vielä seitsemän kahdeksasosaa tyystin tutustumatta. Oli miten oli, erityisesti minua viehätti veistotaiteen hyvin havainnollinen, kronologinen esitystapa aina Daidaloksesta roomalaisaikaan, mutta vaasiosastolla, tunnustan, mieleni askarteli jo koko lailla toisenlaisten kysymysten parissa.

Pronssikokoelman esittely oli sinänsä kiinnostava, sillä oppaana oli kokoelman kuraattori. Tämä tietysti altistaa herkästi sille ongelmalle, että esitys ei välttämättä ole erityisen fokusoitu, ja juuri tällaisessa ekskursiossa ainakin omaksumisen kannalta olisi mielestäni ensiarvoisen tärkeää pitää silmällä jonkinlaista punaista lankaa – millaista, senhän voi opas päättää itse – ja esittää tieto ytimekkäästi keskeisten esimerkkitapausten kautta – ei esittämällä kokonaisuutta

ARTEMIIN PRONSSIPATSAS PIREUKSEN MUSEOSSA.

kaikkien erillistapausten kautta. Tässä suhteessa pidin ehkä eniten Thessalonikin museon rahakokoelman esityksestä, äärimmäisen keskittyä tietoa Makedonian rahalaitoksesta yksittäisten heimojen valuutasta hellenistiselle ajalle, ja miksen myös Ateenan numismaattisen museon opastuksesta (jos kohta kyseisen museon omat opastetekstit ovat myös hämmästyttävän hyvät).

VV piti luennon myyttien tulkinnasta, ja keskeisenä tavoitteena oli esittää erilaisia tulkintamalleja, tässä tapauksessa strukturalistinen ja psykoanalyttinen. Freudilainen malli lähtee ajatuksesta, että myyttien tehtävä kulttuurille on oikeastaan sama kuin unien yksilölle, tiedostamattoman tekijän tietoinen esittäminen jotenkin muutetussa muodossa. Näitä muotoja esitettiin kolme, vertauskuullinen, hajautettu ja heijastettu esitys. Symbolistisen esitystavan tehtävä on tietysti pukea tiedostamaton vertauskuulliseen muotoon (esimerkkinä fallossymbolit); hajauttamisessa on puolestaan kysymys tietyn ajatuksen tai ominaisuuden jakauttaminen myytissä useaksi osakohteeksi, kuten hyvien ja pahojen ominaisuuksien istuttaminen myytissä ainoastaan hyvien tai ainoastaan pahojen henkilöiden ominaisuuksiksi, vaikka kyseiset ominaisuudet eivät käyttäyty näin luonnossa. Kiinnostavin

esitysmuoto on mielestäni heijastus, reflektio, jossa jokin epämiellyttävä sisältö voidaan siirtää jonkin ulkoisen toimijan vastuulle pois yksilöltä itseltään; kohtalolleenhan ihminen ei voi mitään, minkä jo Oidipus-taru opettaa. VV tarkasteli myös kreikkalaisen mytologian ja draaman hyödyntämää aineistoa Freudin oidipaalisien teorian näkökulmasta. Tässä yllätykseksi, en ole erityisen kaksinen psykologi, Oidipus-kompleksia tulkittiin hyvin laajassa mielessä, sillä kyse ei ollutkaan ensisijaisesti kieroutuneesta perhesuhteesta, vaan strukturalista, jossa toimija määrittelee suhteensa halunsa kohteeseen ja ratkaisee itseään estävän toimijan ongelman. Tähän muottiin on vaivatonta asettaa oikeastaan Oidipuksen koko suku. Tätä vastoin oidipaalisien rikoksen käsite jäi minulle varsin hämäräksi. Mitä oidipaalista on siinä, että **Teiresias** sattui näkemään Athene-neidin kylvyssä? Tai se, että hän haavoitti parittelevia käärmeitä ja muuttui naiseksi? Millainen rikos siis on oidipaalinen? Oidipuksen ongelmahan oli juuri siinä, että hän yritti välttää rikoksen ja paeta kohtaloaan (siinähan eivät jumalatkakaan onnistu), mutta turhaan, ja kaiken kukkuraksi tuntee vielä niin suurta syyllisyyttä tapahtuneesta, että sokeilee itsensä (en oikein pysty ajattelemaan, että siihen olisi riittänyt silkka inho tapahtuneeseen). **Tantalosta** ja hurskasta Oidipusta on vaikeaa rinnastaa toisiinsa.

Strukturalistinen teoria osoittautui huomattavasti hedelmällisemmäksi, sillä se siirtää huomion maailman olemuksesta ihmisen olemukseen. Teoria lähtee liikkeelle ajatuksesta, että ihmisäivot hahmottavat asiat mielellään binaaristen vastakohtaparien kautta (pimeys vs. valo), mutta näiden luokkien välissä on jonkinlaisia analogisia jatkumoa, sopimattomia luokkia, jotka ammentavat ominaisuuksia kummastakin luokasta (hämmärä), muodostaen oman luokan, jonka binaarimäärittely osoittautuu pulmalliseksi. Samalla juuri nämä luokat ovat myyttien perusainesta, kuten vaikkapa heerokset, jotka eivät ole oikeastaan ihmisiä mutta eivät jumaliakaan. Tästä myös kumpuavat erilaiset tabut, ja ilman näiden luokkien huomioon ottamista on hankalaa määritellä inhimillisen kulttuurin rajoja mielekkäästi. Ajatus oli toisinaan varsin lennokas rivi-filologille, mutta etenkin strukturalistisessa analyysimallissa on jotain tavattoman sympaattista, vaikkakaan en ole varma, onko sen avulla saatavissa sellaista tietoa, joka hyödyttäisi antiikintutkimusta (mitä se sitten onkin).

30.9.2009. Lähetystösihteeri **Mika Ruotsalainen** piti havainnollisen esityksen nykykreikan sisä- ja ulkopoliitikasta, kummatkin teemoja, joita olemme jonkin verran puineet automatkailun ratoksi. Kreikassa on kuulemma vain kaksi sellaista suurta puoluetta, keskusta-oikeistolainen ND ja keskusta-vasemmistolainen PASOK, joilla on tosiasiallista poliittista valtaa, ja näiden puolueiden huipulla vaikuttaa vuosikymmenestä toiseen vain muutama tietty poliittinen klaani, jos kohta myös pienempiä puolueita on toiminnassa. Kreikan sisäpolitiikkaa voikin luonnehtia äärimmäisen staattiseksi, ja mitään sosiaalipoliittisia muutoksia näyttää olevan mahdotonta viedä läpi, näin silti, vaikka näiden uudistusten tarve on yleisesti tunnustettu seikka. Julkisen sektorin pitkäaikainen tehottomuus on siirtänyt vastuuta yhteiskunnalta yksilölle, millä on joitakin siunauksellisia puolia mutta mikä ennen muuta on lisännyt ajattelutapaa, jossa vain oman lähipiirin etu ja tarpeet otetaan huomioon. Peruspalvelujen, kuten terveydenhuollon ja koulutuksen, heikko laatu, valtionbudjetin vajauksellisuus, poliittinen korruptio kaikilla portailla, tikittävä eläkepommi, yleinen talous- taantuma ja kansalaisten suhtautuminen julkisen sektorin kehittämiseen ja veronmaksuun eivät tuone maalle erityisen valoisaa vuosikymmentä. Kreikan ulkopoliitiikkaa hallitsee luonnollisesti sen geopoliittinen asema. Erityisiä kysymyksiä ovat keskustelu Turkin kanssa Aigeianmeren aluevesien hallinnan yksityiskohdista sekä Kyproksen tilanteen kehitys, vaikkei Kreikka siihen valtiollisella tasolla voinekaan paljon puuttua. FYROMin kanssa pöydällä on kysymys Makedonia-nimen hallinnasta, ja on vaikeaa uskoa, että tähän saataisiin kummankaan osapuolen hyväksymää maltillista ratkaisua aikaan.

Martti piti kauniin luennon antiikintutkimuksesta ja tarkasteli kysymystä, mikä on oikeastaan antiikintutkimuksen metodi. Erityisen huomionarvoinen oli seikka, jota ei kukaan ole tähän asti tullut sanoneeksi ääneen, vaikka se aika selvä asia onkin, eli mikä perustava ero on tieteellisellä tutkimuksella ja jollain kompilaatiotyöllä, eli tutkimustyössä ei ole kyse yksinomaan aineiston keräämisestä, järjestämisestä, kommentoinnista ja julkaisusta, jos käsiteltävälle materiaalille ei pystytä esittämään mitään todellista kysymystä ja rakentamaan siitä tutkimustehtävää, sillä tutkimuksen tehtävänä on ensisijaisesti tuottaa uutta

tietoa, ei luokitella olemassa olevaa tietoa, vaikka se voikin palvella tieteellistä tutkimusta. Koska antiikintutkimukselle ei voida esittää mitään yksiselitteistä metodologiaa, asettaa tilanne tutkijan poikkeuksellisen vastuulliseen tilanteeseen, jossa tämä joutuu jatkuvasti valitsemaan soveltamansa toimintatavan ja lopulta luomaan tai yhdistelemään oman metodinsa oman alansa ja muiden tieteenalojen metodologiasta. Näin ollen antiikintutkijan perusvaatimuksena on tietää paljon, mikä on kova ja lohduton vaatimus. Esimerkiksi jonkinlaisen alustavan kielitaidon (Sandbergin kutsuma *working knowledge*) saavuttaminen käy varsin vaivattomasti niin, että sen avulla voi edes jossain määrin arvioida lähteitään, mutta todellinen tietäminen on paljon enemmän. Se hankitaan käytännössä lukemalla ja ajattelemalla, mitkä molemmat vaativat ennen muuta aikaa, jota ei välttämättä kovin paljoa ole, ellei sitten osoittaudu vähäuniseksi yksilöksi (jos Kansaneläkelaitos tiedustele, miksi ylioppilas NN on suorittanut periodilla X vain yhden tekstikurssin, vastaukseksi ei käyne "tahdoin ajatella" tms., vaikka se yksittäisessä tapauksessa voisi olla totta ja tuloksellista). Mielestäni hämmästyttävien piirteiden todellisissa oppineissa on esittää mielekkäitä tutkimuskysymyksiä ja jakaa niitä vieläpä oppilailleenkin. Jos kysymys on esitetty huonosti, on vaikea ajatella, että siihen annettu vastauskaan olisi erityisen hedelmällinen. Niinpä tutkimustehtävän muotoilun rinnalla tarkasteltuun kysymykseen löydetty vastaus, hypoteesi ja mahdolliset ratkaisut tuntuvat kovin toisarvoisilta.

LUENTO

1.9.2009. **Jari Pakkanen** (tunnettu Helsingissä paremmin nimellä kosinikvanttigrammianalyysimies) piti luennon kreikkalaisesta arkkitehtuurista ja kreikkalaisen rakennustaiteen rekonstruktioista. Erityisen antoisaa oli kuulla rakennusjäännösten rekonstruoinnin museaalis-eettisistä perusteista, sillä erilaisia ennallistuksia tuntuu harrastettavan varsin yleisesti paikallisilla arkeologisilla kohteilla. UNESCO:n Venetsian sopimuksessa on näet määritelty, ettei arkeologista kohdetta tulisi lähteä rekonstruoimaan modernein osin, ellei alkuperäisestä materiaalista olisi vähintään 80 % alkuperäistä – varsin kova vaatimus, enkä tiedä, missä määrin tämä vaatimus kaikilla kohteilla täyttyy. Mainittiin myös reversibiliteettiperiaate,

eli kaikki tehdyt muutokset pitäisi tarvittaessa pystyä palauttamaan täysin ennalleen, mikä aiheuttaa monissa tapauksissa suuria hankaluuksia. Pakkanen asettui kuitenkin puolustamaan rekonstruktiorakentamista vedoten rakenneosien parempaan säilyvyyteen osana niiden alkuperäistä sijoituspaikkaa kuin sattumanvaraisessa läjässä täysin alttiina eroosiovoimille. Pakkanen havainnollisti myös tietokonepohjaisia mallinnuksiaan kaivausalueilta Epidauruksesta ja ennen muuta Poroksen Kalaureiasta, jonka Poseidonin temppelistä ei liene jäljellä muuta kuin pehmeään kalliopohjaan painuneet jäljet kolmesta temppelin neljästä kulmasta. Mallinnusmuoto on kätevä, sillä siinä otetaan huomioon tietyin koordinaatein jokaisen fyysisen kappaleen jokainen ulottuvuus, mikä mahdollistaa kohteen absoluuttisen dokumentaation ja parantaa reversibiliteetin mahdollisuutta. Esimerkkeinä työstään Pakkanen käytti temppelin ohella jotensakin havaittavaa stoa-rakennelmaa, hämmästyttäviä epigrafisia löytöjä (Ptolemaiosten vaikutus Poroksella?) ja arkaaisen ajan kerrostumasta paljastuneita viimeistelemättömiä votiivipylvään rumpuja erikoisene piirtokirjoituksineen.

BYSANTTILAINEN ATEENA

2.9.2009. Vierailtiin Bysanttilaisessa museossa. Museo oli aivan mielenkiintoisimmasta päästä, mutta vierailu itsessään jäi hieman ristiriitaiseksi. Sille oli näet varattu aivan liian vähän aikaa, jotta varmistettaisiin ehtiminen kaikkiin suunniteltuihin kirkkorakennuksiin, jotka myös jostain syystä vilkaistiin hyvin kursorisesti. Bysanttilainen museo oli museona hyvin miellyttävä, kohtuullisen kokoinen ja johdonmukaisin opastauluin varustettu. Minua häiritsi kuitenkin, että oppaan tiedot varhaisen kristinuskon sosiaalishistoriasta olivat melko värittyneet (voi tosin olla, että tässäkin kielimuuri teki tenän), tai laajemmin se, että koko varhaiskristillisuus ja Bysantin valtakunta (mitä sillä sitten ikinä tarkoitetaan) halutaan nähdä saman, *modernin* ortodoksian luopin läpi, niin että lopulta kristinusko, bysanttilaisuus ja ortodoksinen uskontulkinta kavennetaan pääpiirteissään saman yhden ilmiön eri puoliksi, jossa ortodoksia, muinainen ja nykyinen, halutaan nähdä jonkinlaisena kansallisena monoliittina. Tällöin kristillisiä – ja ortodoksisia – aineksia halutaan väistämättä nähdä sielläkin,

mistä ne todennäköisesti tyystin puuttuvat, ja ensimmäisten vuosisatojen kristillisyyden tahdotaan puristaa tiettyjen itäisten kirkkoisien ja kirkolliskokousten tarjoamaan muottiin.

Bysantista ei valtiollisesti itse asiassa puhuttu lainkaan, mihin saattoi vaikuttaa se, että museo oli puoliksi vielä suljettu. Mutta minua suuresti vaivaa juuri tämä Bysantin ja ortodoksian käsitteellinen yhdistäminen, jolla halutaan sitoutua johonkin muuttumattomaan ja yhä elävään traditioon, josta juuri kreikkalainen väestö on osallinen. Bysantilla on siis selvästi sekä uskonnollista että kansallista identiteettiä rakentava merkitys, eikä bysanttia voi ymmärtää ilman ortodoksiaa. Tässä ei ilmeisesti kuitenkaan nähdä mitään tutkimuseettistä ongelmaa. Tämä myös johtaa siihen verhoon arroganssiin, jolla Bysantin hallinnoiman Egyptin kristillisiä muotoja esitettiin, vaikka tunnustettiin, että se ulkoisilta muodoiltaan sitoutuu myös vanhaan kreikkalaiseen traditioon. Museo oli sinänsä oikein havainnollinen. Runsain esimerkein pystyttiin osoittamaan, miten kristitty väestö kykeni antamaan vanhoille muodoille uusia sisältöjä hyödyntämällä sekä ikonografiaa että valmiita arkkitehtonisia muotoja. Erityisen hyvin oli esitetty pakanallisen tradition jatkuvuus hautauskulttuurissa, miten hautakiviin saatettiin liittää aivan samanlaisia tietoja, tervehdyksiä, kieltoja ja kehotuksia kuin jo vuosisatoja aiemmin. Uutta tietoa oli se, että selvästi kristillisissä hautalaatoissa voi hyvin esiintyä pieni kolo, joka mahdollistaa jonkinlaisen öljyjuhrin suorittamisen – tismalleen sama teema, joka esiintyy jo hellenistisissä hautalekkyteissä. Ikonoklasmi oli

oikeastaan ainoa bysanttilaisesta kristillisyydestä esiin nostettu seikka, joskin sitä olisi voitu sivuta hieman täsmällisemmin kuin sanomalla, että jotkut nyt vain yhtäkkiä katsoivat, että pyhimysten yms. kuvallinen esitys edustaa pakanallista traditiota ja siitä on luovuttava. Oliko se keisarillisen voimainkoetteluun ja vallankäytön muoto vai todellinen teologinen kysymys? Onko se ollut ensisijaisesti eliitin ilmiö? Jos kyse on rajankäynnistä varhaisempaan pakanalliseen kulttuuriin, miksi se syntyy vasta 700-luvun lopulla? Onko se yhteydessä johonkin ulkoiseen kulttuurikosketukseen? Miten tavallinen kansa suhtautui siihen? Tuhovietin vimmassa vai pyhän kauhun vallassa? Miten se saadaan 800-luvun alussa yllättäen laantumaa? Millaista teologista argumentaatiota käytetään ja mistä se kumpuaa? Miten tähän keskusteluun reagoidaan lännessä? Muuten näyttely loppui Konstantinopolin tuhon 1204 tunnelmiin, jotka oli varsin hyvin esitelty. Erityisesti kyettiin osoittamaan, miten läntinen vaikutus hyvin nopeasti alkoi näkyä uskonnollisessa taiteessa, johon frankkien mukana siirtyi selvästi goottilaista vaikutusta.

Katsottiin kolme keskibysanttilaista kirkkorakennusta, valitettavan hätäisesti, joten olisi ehkä voinut mieluummin keskittää voimavarat yhteen kirkkoon ja tutustua siihen perusteellisemmin. Sisätiloiltaanhan niiden idea on samanlainen. Ulkopinnoissa hyödynnetyt esikristilliset ja pienellä stilisoinnilla kristillistetyt *spolia* ja arabivaikutteet olisivat olleet enemmänkin analyysin arvoisia. ■

AFAIAN TEMPELI AIGINALLA.

Helsinki kreikkalaisin silmin

Vimamen-lehden lokakuun numerossa oli juttu Pohjoismaiden pääkaupungeista. Helikon julkaisee ohessa käännöksen jutun Helsinki-osuudesta.

SE, JOKA EI OLE nähnyt Pietaria, kohtaa Helsingissä sen kopion, vain 550 000 asukkaan miniatyyriverсион Pietarista. Venäläiset alkoivat suunnitella kaupunkia tsaari **Aleksanteri I:n** aikana, vuonna 1821. Rinta rinnan venäläisen ylitse-pursuavan rokokoon kanssa seisovat kansallis-arkkitehti **Alvar Aallon** pelkistetyt rakennukset muistuttavat 20- ja 30-lukujen huipusta, jolloin vapautuminen venäläisvallan alaisuudesta sattui samaan aikaan modernismin tuoreen tuulahduksen kanssa.

/taxiði

19.06

Helsingin osuuden valokuviissa näkyy

Hietalahden kirpputori ja Tempelinaukion kirkko.

Niemimaa ja 315 saarta sikin sokin rannikolla muodostavat Euroopan unionin nopeimmin kehittyvän kaupungin. Vaikka ei ehtisi nähdä mitään muuta, pelkkä käynti kaupungin linnoituksessa raivoisan Suomenlahden rannikolla on kuin satu, joka sopii jatkoksi sanonnalle "kun itä kohtasi lännen". Se tulee esiin, kun verrataan toisiinsa Finlandia-talon pelkistettyjä linjoja ja Uspenskin katedraalin runsaita kullalla koristetuja veistoksia.

Suomalaisen loputtoman talven kaksikymmentä pimeää tuntia lisäävät tuottavuutta mutta myös yhdessäoloa. Silloin koko kaupunki laskeutuu maanalaiseen tasoonsa, jossa kahdenkymmenenkolmen asteen jäätävä pakkanen mitä-töityy ja jossa kaikki ovat yhtä seuruutta, jota siten ansaitusti kutsutaan Euroopan kommunikivimmaksi kansaksi.

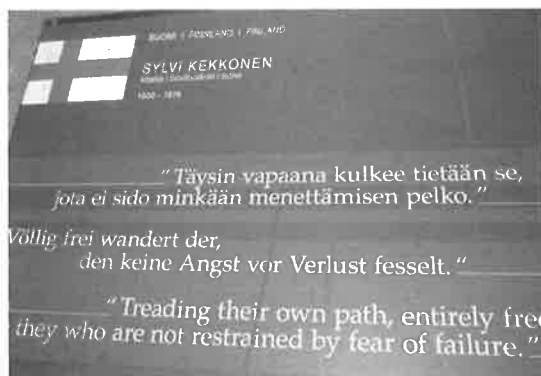
Helsinki on edelleen maailman pienin kaupunki, joka on koskaan saanut olympialaiset, ja sen vuonna 1938 rakennetulla stadionilla kannattaa myös käydä, kuten myös laivaristeilyllä saariston vuonoissa.

Asua voi joko Kämpissä, joka on klassisesti sisustettu vuoden 1887 palatsi ja tosi chic, tai Havenissa, jos haluaa klassista ylellisyyttä boutique-paketissa. Tai Radissonissa, jossa hui pentuu skandinaavisen designin loisto. Ravintola Palace Gourmet'ssa voi nauttia gourmet-mauista ja merellisestä näköalasta sekä 50-luvun sisustuksesta. Sundmans tarjoaa parhaita paikallisia herkuja, Lappi taas paikallisia uuden tyylin perinneruokia käärittynä komeaan pakettiin. Ravintola Tornilla on pitkät perinteet 30-luvulta saakka meriherkkujen, lohien ja silakan suhteen. Bar 9 tarjoaa hyvää thairuokaa musiikin soidessa jo alkuillasta. ■

Tuokiokuvia Suomen Ateenan-instituutin ystävien Berliinin-matkalta

HELPPOA SIELLÄ ON satunnaisen matkailijan tutustua maailman ihmeisiin. Pergamon-museon saleissa astuimme mukavasti sisään Miletoksen roomalaisajan markkinaportista (n. 120 jKr.), ihailimme Babylonin kuningas **Nebukadnezar II** (604–562 eKr.) rakennuttaman rakkauden ja sotajoukkojen jumalattaren **Ištarin** porttia, seurasimme 113 metriä Pergamonin kuninkaan **Eumenes II:n** (n. 170 eKr.) rakennuttaman temppelin friisiä, missä hyvä ja paha, jumalat ja jättiläiset käyvät ikuista taisteluaan, ja vielä pääsimme Aleppon kalifin palatsiinkin. Kaikki tämä ja paljon muuta ilman purjehtimista aaltojen armoilla, pölyisiä maantietmatkoja, rosvoja tai muutoin ahneita kauppamiehiä tai Mesopotamian hellettä, mikä sai herra **Poirot'nkin** kuivaamaan hikeä otsaltaan siististi taitetulla liinalla. Saamme kiittää saksalaisia arkeologeja (**Carl Human** ym.), joiden johdolla muinainen maailma on siirretty Eurooppaan, ja tietenkin turkkilaisia vallanpitäjiä, jotka olivat tehneet sen mahdolliseksi, sekä niitä, jotka ovat korjanneet eurooppalaisen sodan (193–1945) siihen asti säilyneille muinaismuistoille aiheuttamaa hävitystä. Kyllä kelpaa käydä katsomassa.

Nimikkokatuja on kaupungissa monen suunnan edustajille, mutta ei sentään aivan kaikille... Friedrichstrassen eteläpäässä huomasimme tallaa-

YLHÄÄLLÄ: SÄIDEN HAALISTAMA PUUTAVARATAPULI ONKIN SUOMEN LÄHE-
TYSTÖN SEINÄ. **ALHAALLA:** TUNNETUIN SUOMALAINEN ON KEKKONEN

vamme jalkoihimme suuria ajatuksia – suomalaisista kirjailijoista on mukana **Sylvi Kekkonen**.

Arkkitehtuuri luo itse kaupungista monimuotoisen nähtävyyden. Sikäläinen rakennusvalvontavirasto ei ole edellyttänyt noudatettavaksi yhdenmukaista tyyliä, ja niinpä on käynyt, että kukin taaplaa tyylillään, mutta kenties harvinaisempi sopivassa valaistuksessa puoltaa paikkaansa.

Berliini sopii lyhyen saksan matkailijallekin mitä parhaiten, ja iltapalalle kannattaa mennä entiseen Itä-Preussiin eli Mommsenstrasse 9:ään. *Marjellchen*-ravintola sijaitsee liki U-statsuuni Uhlandstrassea. ■

PERGAMON MUSEO - PAKETISSA.

Näkökulmia Kreikan nykypäivään ja lähihistoriaan

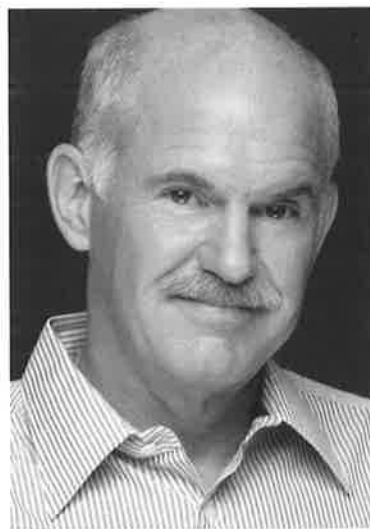
Yhdistyksen loka-marraskuun esitelmät toivat eteemme toisenlaisen Kreikan, joka ei vastaa turistikuvien ja lomakorttien kuvia, mutta on yhtä totta. Keskiviikkona 14.10.2009 Suomen Kreikan-suurlähettiläs Erkki Huittinen puhui aiheesta Kreikka mel-lakoiden, metsäpalojen ja vaalien jälkeen. Keskiviikkona 25.11.2009 YTT Minna Rasku puolestaan esitelmöi aiheesta Kreikka idän ja lännen portinvartijana. Rasku sai vuon-na 2002 yhdistyksen stipendin väitöskirjatyöhön ja vuonna 2007 hän väitteli Kreikan ulkopoliitiikkaan liittyvistä narratiiveista Jyväskylän yliopistossa.

SUURLÄHETILÄS ERKKI HUITTINEN: KREIKKA MELLAKOIDEN, METSÄPALOJEN JA VAALIEN JÄLKEEN

Suurlähettiläs Huittinen kertoi, miten Kreikka on jäänyt kansainvälisissä vertailuissa lähes aina viimeisille sijoille. Kreikan perusedellytykset (terveys, koulutus ja suhteellinen vauraus) ovat keskimääräistä EU- tasoa ja huippuluokkaa koko maailmassa, mutta tulokset kansainvälisissä vertailuissa jäävät alle keskitason maailmassa ja EU:ssa viimeisten joukkoon. Huittinen esitti-kin kysymyksen: Miksi Kreikka ei pärjää hyvis-tä lähtökohdistaan huolimatta? Vastaukseksi hän toi esiin maan taloudelliset, yhteiskunnalliset ja poliittiset kriisit ja vaikeudet. Luottamuksen puutteen vuoksi ei päästä suunnitelmalliseen yhteiskunnalliseen kehitykseen ja jatkuvuuteen. Ongelmiin ei myöskään tartuta silloin, kun ne olisivat vielä hallittavissa, vaan vasta sitten kun niitä ei enää voida välttää. Kansainvälinen talous-kriisi paljasti kansalaisille lopullisesti sisäisten ongelmien syvyyden ja laajuuden, ja patoutunut tytytmättömyys puhkesi vuoden 2008 joulukuus-sa mellakoinniksi.

Taloudellisten vaikeuksien keskellä Kreikka on ylläpitänyt kuvaa nopeasti modernisoituvasta yhteiskunnasta. Tosiasiassa kansalaisten talous on paremmassa kunnossa kuin valtion. Yhteiskunnan peruspalvelujen heikko taso on seurausta mm. rahoitusongelmista, joita selittää laajan harmaan talouden seurauksena jäämättä saaneet verotulot. Uhkaavin Kreikan yhteiskunnan monista ongel-

mista on väestön ikääntyminen ja eläkepommi, jota hyvät eläke-edut vain lisäävät. Muita on-gelmia ovat mm. koulutuksen taso, sisäisen tur-vallisuuden heikkeneminen, laitton maahanmuut-to ja korruptio. Poliittista elämää leimaa pää-puolueiden, konservatiivisen Nea Dimokratian (ND) ja keskustavasemmistolaisen PASOKin tiukka vastakkainasettelu ja kompromissi-haluttomuus. Hallitukset, puoluekannasta riippu-matta, pyrkivät lähinnä myötäilemään äänestäjä-kunnan toiveita ja pysymään siten vallassa. Voimakas tekijä Kreikan politiikassa on vallan keskittyminen kolmelle suvulle: **Karamanlisit** ja **Mitsotakisit** (ND) sekä **Papandreout** (PASOK).

JORGOS PAPANDREOU (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

ELEUTHERIOS VENIZELOU (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

Suurlähettiläs Huittinen totesi, että 4.10.2009 pidettyjen vaalien – joissa PASOK löi kirkkain luvuin hallituspuolue Nea Demokratian – Kreikka on käännekohdassa. Hallituksen olisi käynnistettävä riittävän voimakas ja uskottava uudistuspolitiikka, ja vietävä se läpi vastustuksesta huolimatta. Suurlähettiläs Huittinen kuitenkin ennusti, että lähitulevaisuuden vaihtoehtoina ovat Kreikan jatkuva luisu kohti yhä pahenevaa taloudellis-yhteiskunnallista tilaa tai vähittäinen, pienin askelin etenevän reformipolitiikan kautta tapahtuva talouden ja politiikan tervehdyttäminen. Nähtäväksi jää, pystyykö PASOKin hallitus tähän vai sanellaanko toimenpiteet EU:n tai viime kädessä IMF:n taholta.

YTT MINNA RASKU:

KREIKKA IDÄN JA LÄNNEN PORTINVARTIJANA

Raskun väitöskirja käsittelee geopolitiittisesta näkökulmasta Kreikan kuulumista itään tai länteen. Geopolitiikka liittyy uskonasioihin; kysymykseen siitä, keitä me olemme. Rasku päättyy väitöskirjassaan siihen, että Kreikka on idän ja lännen rajamailla, mutta kuitenkin osa Eurooppaa.

Esitelmässään Rasku käy läpi Kreikan vaihe-rikasta itsenäisyyden aikaa ja jatkuvaa tasapainoilua idän ja lännen välissä. Kreikan itsenäistymisen on sanottu alkavan vapaustaistelijoiden siunauksesta v. 1821. Kreikalla oli tuolloin etu-

naa, että länsimainen maailma tunsikin menneen kulttuurin ja lännessä oltiin kreikkamyönteisiä sekä nähtiin maan asukkaat antiikin kreikkalaisien suorina jälkeläisinä. Todellisuus, jonka Lordi **Byron** kumppaneineen kohtasi, oli kuitenkin jotain muuta: lukutaidottomuutta ja brutaaliutta. Vuonna 1832 valtaan astuneella ensimmäisellä kuninkaalla **Otto I:**llä oli haaveena Suur-Kreikan luominen, mikä merkitsi pitkittyneitä taisteluja ja kansan kärsimystä. Kuningas rakennutti hienoja rakennuksia Ateenaan ja pysyi vallassa 30 vuotta. Hänen aikanaan kuningaskunnan laajeneminen tapahtui hiljalleen sotien avulla.

Ensimmäiseen maailmansotaan Kreikka ei juurikaan osallistunut, mutta Vähä-Aasian kreikkalaisista alueista käytiin keskusteluja Pariisin rauhansopimuksen yhteydessä. **Venizelos** sai luvan lähettää sotilaat Smyrnaan puolustamaan kreikkalaisia. Sevresin sopimuksessa vuonna 1920 Kreikka sai laajoja alueita sekä Traakiasta että Vähästä-Aasiasta. Sotilaallisesti erilliset maa-alueet eivät kuitenkaan olleet järkevä ratkaisu ja se nosti vanhoja kaunoja puolin ja toisin Kreikassa ja Turkissa. Ankaraan tehdyssä hyökkäyksessä Kreikka kärsi vuonna 1922 mursertavan tappion, joka tunnetaan nimellä Suuri katastrofi. Vuonna 1923 Kreikka sai nykyiset rajansa Lausannen sopimuksella, jota oli teke-mässä myös Venizelos. Sopimuksen mukaisesti miljoona kreikkalaista siirrettiin Turkin alueelta ja turkkilaisia Kreikasta väkisin, irti omilta koti-

LORDI BYRON (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

seuduiltaan. Jako tehtiin uskonnollisin perustein. Turkista siirtyneet kreikkalaiset olivat joutuneet luopumaan ottomaanivaltakunnassa kielestään ja puhuivat turkkia. Kansanosien yhdistyminen ei siten ollut helppoa. Evakkoja sijoitettiin etenkin suur-Ateenan alueelle.

Toisen maailmansodan aikana Kreikassa olivat miehittäjinä saksalaiset ja italialaiset. Rankinta oli kuulopuheiden mukaan saksalaisalu-eilla. On säilynyt kuvia mm. natsilipun nostosta Akropoliille. Miehitys merkitsi jälleen inhimillis-tä kärsimystä. Thessaloniki esimerkiksi oli juuta-laisvaltainen kaupunki. Miehityksen jälkeen maa ajautui sissisotaan vasemmistolaisten ja monar-

kistien välillä vuosiksi 1941–1948. Yhdysvallat tuki kylmän sodan nimissä monarkisteja, jotka kukistivat vastarinnan. Aina vuoteen 1962 asti vasemmistolaisia kuitenkin vainottiin, minkä johdosta kymmenet tuhannet ihmiset pakenivat, ja pakolaisia oli satoja tuhansia. Pian tämän jälkeen tapahtui sotilasvallankaappaus. Vuoteen 1973 asti, jolloin maasta tuli tasavalta, Kreikan histori-assa oli lähes koko ajan sodittu, kapinoitu tai tais-teltu. Edelleen maalla on pysyväisluonteiset mur-heet, joita on vuosien mittaan yritetty selvittää tuloksetta: Makedonia, Kypros ja Aigeianmeren saarikysymys. Tasapainoilu idän ja lännen välillä jatkuu edelleen. ■

Parthenonin marmorit takaisin Ateenaan!

Vuonna 2008 perustetun Parthenonin veistosten palauttamiskomitean tavoitteena on, että Ateenan Akropoliilla sijaitsevan Parthenonin temppelin veistokset ja muut sen tärkeät arkkitehtoniset osat, joiden nykyinen sijaintipaikka on British Museum, saadaan palautetuksi Kreikkaan, Ateenan Akropolis-museoon. Yhdistyksen toiminta käsittää mm. seminaarien ja yleisöluentojen järjestämistä sekä yhteydenpitoa poliittisiin päättäjiin ja tiedotusvälineisiin. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii ministeri Ole Norrback. Sisaryhdistyksinämme toimivat vastaavat kansalliset komiteat 16 muussa maassa. Kansainvälisenä kattojärjestönä toimii International Association for the Reunification of the Parthenon Sculptures. Parthenonin marmoreiden palauttamiskomitean jäseneksi voi liittyä henkilö, joka hyväksyy yhdistyksen tarkoituksen ja säännöt. Kannatusjäseneksi voi liittyä henkilö tai oikeuskelpoinen yhteisö, joka haluaa tukea yhdistyksen tarkoitusta ja toimintaa.

Liity nyt jäseneksi Parthenonin veistosten palauttamiskomiteaan. Vuoden 2010 jäsenmaksu sisältää myös vuoden 2009 viimeiset kuukaudet. Jäsenmaksu on 15 euroa vuodessa, opiskelijoilta 7 euroa. Kannatusjäsenmaksu on 50 euroa vuodessa.

Jäsenyyttä voi hakea tai lisätietoja kysyä sihteeri Mika Rissaselta (mika.rissanen@jyu.fi / 050 5914 250). Parthenonin veistosten palauttamiskomitea <http://www.parthenon.fi>.

Ensimmäinen venetsialaisten ja osmanien sota Kreikassa (1463–1479)

Φωτεινή Β. Πέρρα:

Ο Λέων εναντίον της ημισελήνου.

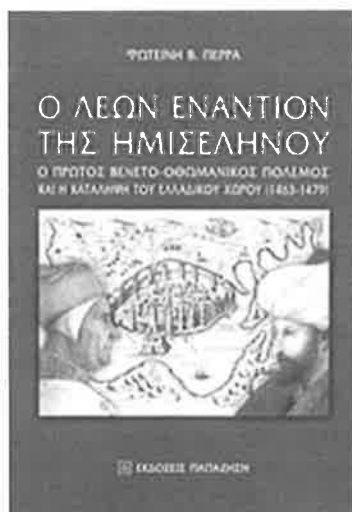
Ο πρώτος Βενετο-οθωμανικός πόλεμος και η κατάληψη του ελλαδικού χώρου (1463–1479). Παπαζήσης 2009.

SEURATESSAAN ATEENAN olympialaisten avajaisia saattoi katsoja huomata, että Kreikan historiaa kuvaavassa kulkueessa siirryttiin suoraan Bysantista Kreikan itsenäisyssotaan. Väliin jäi tyhjä aukko. Latinalaisten herruuden aikaa osmanien turkkilaisvallasta puhumattakaan ei haluttu muistaa. Sama on pitkälti pätenyt myös muussa historiakäsityksessä ja tutkimuksessa paitsi Kreikassa myös ulkomailla. Nyt tilanne on kuitenkin muuttumassa ainakin tutkimuksessa. Kreikkalaiset historioitsijat ovat esimerkiksi alkaneet korvata Kreikan alueita hallussa pitäneiden länsieurooppalaisten vallan ajasta käytettyä, niiden vierautta paikalliselle kulttuurille korostanutta termiä latinokratia termillä "Kreikan historian latinalainen aika". Myös turkkilaisvallan ajasta on alettu julkaista Kreikassa yhä enemmän tasapainoista ja tieteellistä tutkimusta.

Yksi uusista latinalaisvallan ja turkkilaisvallan aikaa käsittelevistä julkaisuista on Perran teos ensimmäisestä venetsialaisten ja osmanien välisestä sodasta (1463–1479). Vaikka jo monet aiemmat tutkimukset ovat käsitelleet kyseistä sotaa, on Perran kirja ensimmäinen sille omistettu monografia. Se keskittyy nimenomaan Kreikan alueen tapahtumiin. Kirjassa annetaan samalla myös lyhyt katsaus kaikkiin yhteensä seitsemästä sodasta, jotka Venetsia ja Osmanien valtakunta virallisesti kävivät vuosien 1463 ja 1718 välillä. Teos perustuu pitkälti Perran omaan väitöskäytöskirjaan, joka hyväksyttiin Egean yliopistossa lokakuussa 2007. Kreikassahan, toisin kuin

Suomessa, väitöskäytöskirjoja ei automaattisesti julkaista.

Venetsian kaupunkivaltio sai jalansijan Egeanmeren alueella ja Kreikassa neljännen ristiretken myötä 1204 ja sillä oli omistuksia nykyisen Kreikan alueella aina vuoteen 1797 asti, jolloin ylimysvaltainen tasavalta koki loppunsa Ranskan vallankumoussotien pyörteissä. Alun perin Venetsian intressit olivat enimmäkseen kaupassa, kun taas 1300-luvun alussa syntynyt osmanivaltakunta pyrki laajentumaan lähinnä maitse. Silti vuosien 1463–1479 sota ei ollut suoranaisesti ensimmäinen, jossa venetsialaiset ja osmanit iskivät yhteen. Esimerkiksi 1416 venetsialaiset tekivät kostoiskun ja voittivat osmanilaivaston meritaistelussa näiden tehtyä aikaisemmin ryöstöretken Venetsian alaiselle Euboialle. Venetsia myös tuki osmaneja vastustaneita kristittyjä hallitsijoita ja otti mm. 1423 Bysantilta Thessalonikin, jotta kaupunkia voisi puolustaa paremmin osmaneja vastaan. Se kuitenkin menetetettiin jo seitsemän vuoden kuluttua.

Vuonna 1453 tapahtunut Konstantinopolin valtaus oli monin tavoin käännekohta alueen historiassa, sillä sen jälkeen osmanien hallitsija **Mehmed II Valloittaja** (1444–1446 ja 1451–1481) alkoi ottaa yksi toisensa jälkeen suoraan haltuunsa latinalaisten ja bysanttilaisten vielä hallussa olevia alueita Kreikassa. Keskeisimmät venetsialaisten omistukset kirjassa käsitellyltä seudulta olivat tähän aikaan Kreetan ja Euboian saaret sekä mantereella Koronin, Methonen, Nauplionin, Argoksen ja Naupaktoksen kaupungit ympäristöineen. Viimeksi mainittua lukuun ottamatta nuo kaupungit sijaitsevat Peloponnesoksen niemimaalla. Sodan aikana myös Monemvasian kaupunki Peloponnesoksella ja Lemnoksen saari alistuivat Venetsialle. Vaikka Venetsia pyrki säilyttämään rauhan, mitä Perra kovasti korostaa, niin osmanien hyökättyä 1462–1463 Venetsian mantereisia omistuksia vastaan tasavalta julisti sodan 28.7.1463. Perran mukaan sota voidaan jakaa kahteen vaiheeseen: ensimmäinen oli 1463–1469 ja toinen 1471–1479, väliin jää todennäköisesti sodan merkittävin yksittäinen tapahtuma eli osmanien suorittama Euboian Khalkiin (eli Negroponten) valtaus. Selkeä painopiste Perralla on sodan ensimmäisessä vaiheessa ja Khalkidan valtauksessa. Näistä on pitkä kuvaus, kun taas sodan toinen vaihe kuitataan pikaisesti, koska suuren luokan sotatoimet olivat harvinaisia ja painopiste muualla kuin Kreikassa.

Omat luvut on omistettu sodan diplomaattiselle puolelle sekä sodan vaikutukselle kreikkalaiseen väestöön. Diplomatialla tarkoitetaan lähinnä venetsialaisten yrityksiä saada itselleen liittolaisia niin lännestä kuin idästäkin, missä venetsialaiset tekivät yhteistyötä mm. Aqquyunlunimisen turkkilaisheimojen konfедераation kanssa. Osmanien ei Perran mukaan sen sijaan tarvinnut kosiskella itselleen liittolaisia. Luvussa käsitellään myös osmanien ja Venetsian välisiä rauhanneuvotteluja. Rauhassahan Venetsian piti sitten myöntyä joihinkin alueluovutuksiin sekä korvausten ja pakkoverojen maksuun. Sodan vaikutuksia kreikkalaiseen väestöön käsittelevässä luvussa keskitytään sen aiheuttamiin merkittäviin

väestöliikkeisiin ja korostetaan paikallisen väestön tuen merkitystä venetsialaisten sodankäynnille varsinkin Peloponnesoksella. Kirjassa on lisäksi liitteenä editointeja Venetsian suuren neuvoston sotaa koskevista päätöksistä, **G. Bossion** johanniittojen historian sotaa koskevien kohtien kreikankielinen käännös sekä hallitsija- ja kuvernööriluetteloita yms.

Teoksen pahimpien ongelmien voi sanoa liittyvän rajaukseen ja rakenteeseen. Lyhyt yleiskatsaus kaikista Venetsian ja osmanien virallisesti käymistä sodista voi olla sinänsä yleissivistävää asiasta kiinnostuneelle lukijalle, mutta tutkimuksellisesti tai edes johdatuksena ensimmäiseen Venetsian ja osmanien väliseen sotaan se ei oikein toimi. Jos luku nyt välttämättä haluttiin kirjaan ottaa, niin se olisi ollut parempi sijoittaa vasta aivan loppuun jonkinlaiseksi epilogiksi tai liitteeksi ja siinä olleen ensimmäisen sodan kuvauksen olisi voinut jättää pois. Nyt tuntuu oudolta hypätä viimeisestä osmanien ja Venetsian sodasta 1700-luvun alusta suoraan 1300-luvulle eli Venetsian ja osmanien ensimmäisiin kohtaamisiin. Myös sotatapahtumien kuvailussa rajoittuminen Kreikkaan sekä kreikkalaisiin ja esimerkiksi Albanian ja Kreikan albanialaisten (tuohon aikaan varsin merkittävä väestöryhmä) jättäminen ulkopuolelle on ongelmallista, varsinkin kun diplomatialuvussa sitten liikutaan taas hyvin laajalla maantieteellisellä alueella. Olisi ehkä myös ollut syytä pohtia sodankäynnin vaiheita ja diplomatiaa käsittelevien lukujen nivomista yhteen. Sotalaitoksia ja sodankäyntimenetelmiä ei erityisemmin analysoida tai kuvailla, mitä voidaan pitää puutteena teoksessa, joka sentään käsittelee sotaa. Muutenkin teoksessa olisi voitu ottaa rohkeampi linja omien päätelmien ja analyysin esittämisessä. ■

*FM Juho Wilskman kirjoittaa
Helsingin yliopistossa väitöskirjaa
Egeanmeren alueen sodankäynnistä 1203–1403.*

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
UUTISIA & TAPAHTUMIA**

1.9. aloitti instituutin CIMO-harjoittelija, **Anu Alsta**, yleisestä historiasta valmistunut maisteri Oulun yliopistosta, neljän kuukauden mittaisen harjoittelunsa.

17.–20.9. järjestettiin instituutissa kansainvälinen kollokvio *Variation and Change in Greek and Latin. Problems and Methods*.

12.10. tohtori **Tatjana Smekalova** Århusin Moesgård-museosta piti esitelmän *New Discoveries from Magnetic Surveys at Classical Sites in Greece, Turkey, Egypt and Ukraine*. Tilaisuuden olivat järjestäneet kaikki pohjoismaiset instituutit yhdessä.

Lokakuussa alkoi syksyyn 2010 jatkuva luento- ja näyttelysarja pohjoismaisesta arkkitehtuurista. Arkkitehdit **Bolle Tham** ja **Martin Videgardh Hansson** pitivät sarjan ensimmäisen luennon 14.10., ja 25.11. oli suomalaisen **Kimmo Kuismasen** vuoro. Lisätietoja sarjan luennoista ja näyttelyistä sekä yhteistyökumppaneista osoitteessa www.finninstitute.gr/images/Press_Kit_Nordic.pdf.

19.11. professori **Lorna Hardwick** (Open University, UK) piti instituutin Johannes Sundwall-luennon. Hänen esitelmänsä aiheena oli *Ancient and Modern Societies in Dialogue: the Role of Greek Drama*.

8.12. järjestettiin instituutissa Talvisota 70 vuotta -tapahtuma. Tapahtumassa katsottiin dokumentti *Winter War 1939–1940. Finland's Fight for Independence* ja professori Martti Turtola Maanpuolustuskorkeakoulusta piti esitelmän talvisodasta. Lisäksi tohtori **Kira Kaurinkoski** esiteli tulevaa teostaan *Kreikka ja Suomen talvisota. Kreikkalaisten sotakirjeenvaihtajien uutissanommat*. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Suomen Kreikan suurlähetystön kanssa.

14.12. esitettiin instituutissa Lotta-järjestöstä kertova elokuva *Lupaus*.

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY:N TAPAHTUMIA**

14.10. Suomen Kreikan-suurlähettiläs **Erkki Huittinen** piti esitelmän *Kreikka mellakoiden, metsäpalojen ja vaalien jälkeen*. Paikkana oli Helsingin yliopiston päärakennus, aud. XIII (Unioninkatu 34).

25.11. YTT **Minna Rasku** piti esitelmän *Kreikka idän ja lännen portinvartijana*. Paikkana oli Helsingin yliopiston päärakennus, aud. XII (Unioninkatu 34).

10.12. **Jaakko Frösén** piti esitelmän *Ajan-kohtaista Petrasta. Hiiltyneestä papyrus-arkistosta Aaroninvuoren kaivauksiin*. Paikkana oli Porthania I (Yliopistonkatu 3).

KUVAT: ANU ALSTA

FINLANDE
PMM
883219

